

תנובות שדה

גיליון מס' 84
סיון – תמוז תשס"ט

מחיר מגוי שנתו – 54 ₪

בהוצאת
המכון למצוות התלויות בארץ
בנשיאות מרן הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א
בית עוזיאל

כתובת:

מערכת תנובות שדה
המכון למצוות התלויות בארץ
מושב בית עוזיאל

ד.נ. שמשון מיקוד 99794

טלפון: 08-9214829 08-9216829 פקס: 08-9207911

macon1@bezeqint.net

WWW.HAMACHON.CO.IL

המערכת:

הרב שניאור ז. רווח, הרב אליהו ראש, הרב יוסף מאיר שטורך

עורך:

הרב יוסף מאיר שטורך - Imeir2@neto.bezeqint.net

המעוניינים להכניס מאמרים או תשובות לחוברת, מעבר לשני
עמודים, מתבקשים לשלוח ע"ג תקליטור

החברת יו"ל בסיוע:

משרד המדע – מינהל התרבות
המועצה האיזורית גזר

© כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים:

ה	קבלת התורה – כל שיראתו קודמת לחכמתו	מאמר מערכת:
ח	הרה"ג רבי שניאור ז. רווח רב איזורי במ.א. גזר ויו"ד המכון למצוות התלויות בארץ	מידע הלכתי:
יא	מו"ד הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א הרב הראשי לישראל	חג השבועות עניינים, דינים ומנהגים:
יח	הרה"ג רבי שניאור ז. רווח רב איזורי במ.א. גזר ויו"ד המכון למצוות התלויות בארץ	מכתבים בנוגע לתולעת האניסאקים
כז	הרה"ג רבי אליהו ראש חוקר תורני ראשי ומנהל תחום פסיקה הלכתית של המכון	בעניין כס פלפלי:
לג	הרב יוסף צברי שליט"א מח"ס "ויען יוסף"	בדין נטע רבעי:
מד	מדור שו"ת – שאלות שנשאלו בבית ההוראה שע"י המכון למצוות	מדורים:
מה	על סדר היום – אניסאקים, המערכה למניעת מכשול לרבים	

בס"ד

- מאמר מערכת -

קבלת התורה – כל שירתו קודמת לחכמתו

חג השבועות נקרא גם חג מתן תורה, וידוע לתמוה, שהלא מתן תורה היה ביום החמישים ואחד לספירת העומר, ומדוע אם כן מציינים את מתן תורה בחג השבועות שהינו ביום החמישים?

וידוע ליישב, שיום החמישים הוא יום שבו הגיעו ליראה אחר 49 ימי טהרה שבו יצאו 49 שיערי טומאה, והיראה היא ההכנה הנצרכת לקבלת התורה, וכדאי' במסכת שבת (לא, א) **"אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל"**.

ועל פניו, זהו יישוב דחוק ולא כ"כ מתקבל על הדעת. אלא שלמעשה את הקושיה והתירוץ הזה אומר המהרש"א במסכת ע"ז דף ג. ואם כך, הרי שיש להעמיק בדבר כי להבינו.

[וראה עוד בדברי המהרש"א שם, שמיישב לפי זה את קושיית תוספות על הגמרא שם, **"ואר"ש בן לקיש, מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו"**. והקשה תוס' שם, **"תימה, למ"ד בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות (המח' בגמ' שבת דף פ"ו) מאי יום הששי. וי"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא. א"נ היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו"**. ואומר המהרש"א, שלפי המבואר בדבריו שביום החמישים קנו את מידת היראה, א"כ לכו"ע עיקר החג הינו ביום החמישים שהוא גם יום השישי בשבוע כיון שהתורה ניתנה לכו"ע בשבת. ע"כ דברי המהרש"א].

ונראה לבאר בעומק העניין ע"פ מה שאי' במסכת מגילה (ו, ב), "ואמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן. הני מילי בדברי תורה. אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא". ועניין לאוקמי גירסא מבאר רש"י "שלא תשתכח ממנו". משמע, שיש בלימוד תורה שני חלקים, חלק אחד בידי אדם - לחדודי, והוא עצם הלימוד והחידוש דתלוי ביגיעת האדם. החלק האחר בידי שמים, והוא - לאוקמי גירסא, והיינו שתהיה חכמתו מתקיימת.

מה מביא את האדם לזכות לסייעתא דשמיא שתהא חכמתו מתקיימת - יראת שמים, כדאי' באבות דרבי נתן (פרק כב), "רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חסאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חסאו אין חכמתו מתקיימת שנאמר ראשית חכמה יראת ה'".

ולפי זה, כשנתבונן, מה המעלה שיש לעם ישראל יותר משאר האומות לגבי לימוד התורה, הוי אומר, לאוקמי גירסא, שלעניין זה צריך סייעתא דשמיא מיוחדת, ודבר זה ניתן רק לעם ישראל. אבל לעצם הלימוד - לחדודי, דבר זה איננו בידי שמים אלא בידי אדם, וכל אדם שלומד מגיע למעלה זו.

ולפי זה, הרי שעם ישראל קיבל בזמן מתן תורה, לא רק את עצם התורה, אלא את הסייעתא דשמיא של לאוקמי גירסא, שזוהי מתנת שמים. ולעניין זה נזקקו עם ישראל להכנה להיות במעלת היראה, כיון שהלא הסייעתא דשמיא של לאוקמי גירסא מותנית בדבר זה.

והנה ידוע שעניינו של כל חג ומועד, הינו הסגולה שיש ליום זה לדורות לאיזה עניין בעבודת ה'. ואם כן, לעניין יום החמישים שייך בעיקר לומר שהינו סגולה לעבודת ה' של קניין היראה, שהיא ההכנה לסייעתא דשמיא בתורה - לאוקמי גירסא, אולם לגבי יום החמישים ואחד, הרי שיום זה לא נתייחד בעבודת עם ישראל, אלא בתוצאה של קבלת התורה. ולכן, לגבי יום החמישים שייך יותר למימר דהוי יום חג ומועד דיש בו סגולה ומיוחדות לגבי עבודת היראה של עם ישראל.

מן הון להון, נאמר במסכת יומא (לט, א), "תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא יא) ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל

תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם". הרי לנו שהמכשול באכילת שרצים ומאכלות אסורות הינו המחסום הכי גדול לתורה ויר"ש. ונמצא, שאם אדם הינו ירא שמים, וליבו פתוח לקבלת התורה, "לאוקמי גירסא", מכל מקום הוא עלול להפסיד הכל בגלל מכשול במאכלות אסורות ח"ו.

בעניין זה יש להכיר טובה מיוחדת ליו"ר המכון, הרה"ג שניאור ז. רווח שליט"א, על מחקרו המעמיק והבלתי נלאה במשך שנים, בנוגע לחשש תולעי אניסאקיס בדגים. פרויקט מיוחד זה שהרב שליט"א נטל על שכמו, כלל נסיעות רבות לכל קצווי תבל, ביקור במעבדות מחקר ברחבי העולם, התייעצויות רבות עם רבנים ומומחים, וכל זה במטרה להביא למודעות של ציבור שומרי המצוות די בכל אתר ואתר את חובת הבדיקה והזהירות מאכילת תולעים בדגים.

בגיליון זה, נרחיב את היריעה בכתבה מיוחדת, על השתלשלות המחקר אחר תולעי האניסקיס בדגים. יה"ר שבזכות השמירה וההימנעות ממאכלות אסורות, נזכה לקבל את התוה"ק מתוך שמחה והרחבת הדעת, אכ"ר.

מידע הלכתי

נוהל מקוצר לקבלת תוצרת דגים בחנויות – ללא טפילים

דגי בריכות – מצוי בהם חרקים בכל סוגי הדגים עם אפשרות טיפול בבריכות:
יש לקלוט אך ורק מהחברות הבאות שיש פיקוח על עניני טפילים. נכון להיום ניתן

לרכוש תוצרת רק מהחברות גידול והשיווק הבאות:

- א. דגת הארץ – טירת צבי. ניר דוד. מעגן מיכאל. מחסני שיווק: תל אביב. אשדוד.
- ב. דלידג – תל אביב. בית שאן.
- ג. בייניש – קיבוץ מענית.
- ד. מאיר ז'נו – אשדוד.

חובה! כל תעודת משלוח חייבת להיות חתומה "נקי מחשש טפילים".

דגי אגמים [כנרת] **ודגי הים התיכון** – לא קיים אפשרות לטיפול:

אין לקלוט כל תוצרת מהכנרת או מהים התיכון, אלא אם כן מגיע מן המשווקים המושגחים על ידינו וכל תעודה חתומה בחותמת "נקי מחשש טפילים" המעיד כי כל פריט נבדק תחת עיני המפקח.

דגי נחלים [נחל דן] **ודגי כלובים בים** [דניס-אשדוד/מכמורת/ים סוף] - בחזקת נקי:

ניתן לקלוט תוצרת זו ישירות מהמגדלים גם ללא חותם כשרות מיוחד על טפילים. כיון שהתוצרת נכון לאייר תשס"ט נקיייה מחשש טפילים.

דגי ייבוא – יש מכל הסוגים. נגוע בכל המקומות, נקי לחלוטין. נגוע חלקית:

יש דגים שהם בחזקת נקיים, אולם הדברים יכולים מידי פעם להשתנות ויש לעקוב אחר פירסומי המכון. נכון להיום ניתן לציין את הדגים הבאים מבין הדגים המצויים בשוק:

שם הדג	ארץ ייצור	הערות כשרות - למוסדי
אמנון-פילה/שלם	סין	בחזקת נקי
בקלה פילה – עם עור	ארגנטינה	יש להתבונן בכל חתיכה שאין חורי כניסה של טפיל
בקלה פילה ללא עור	ארגנטינה	בחזקת נקי
בקלה פילה ללא עור	סין	רק עם חותם "נבדק" של המכון
בקלה פילה ללא עור	שאר מדינות	צריך בדיקה נוספת

בקה צעיר	ארגנטינה ושאר מדינות	אין להשתמש כלל אא"כ מורידים את העור ומנקים את כל בני המעיים כולל הקרום השחור
ברבניה - פילה	תיאלנד ושאר מדינות	בחזקת נקי
טונה - כל הסוגים /פילה או נתחים	כל המדינות	בחזקת נקי
טונה - שלם	כל המדינות	לגרד היטב את חלל המעיים
לוקוס - שלם	ספרד ושאר מדינות	לגרד היטב את חלל המעיים
מקרל	מכל המדינות	לגרד היטב את חלל המעיים
נסיכת הנילוס	כל מדינות אפריקה	בחזקת נקי
סול - פילה עם עור לבן	הולנדי בלבד	בחזקת נקי
סול - פילה עם עור לבן	סיני או כל מקור אחר	אין להשתמש כלל. אא"כ יש על כל אריזה חותם "נבדק" של המכון
סלמון בריכות ללא עור	נורבגיה. צ'ילי	בחזקת נקי
סלמון בריכות עם עור	נורבגיה. צ'ילי	לשטוף ולגרד היטב את העור. והבשר בחזקת נקי
סלמון מהים - פילה, נתחים ללא עור	סין, אמריקה, קנדה	אין להשתמש כלל. אא"כ יש על כל אריזה חותם "נבדק" של המכון
סלמון מהים - פילה, נתחים עם עור	סין, אמריקה, קנדה	אין להשתמש כלל הבדיקה קשה מאד.
סרדינים - שלימים	מרוקו, מאוריטניה, פורטוגל	בחזקת נקי
סרדינים שלימים	אירלנד, ושאר מדינות	לגרד היטב את חלל המעיים
פולוק - זהבנון ללא עור	סין	אין להשתמש כלל. אא"כ יש על כל אריזה חותם "נבדק" של המכון

פולוק – זהבנון עם עור	אלסקה, רוסיה, סין	אין להשתמש כלל הבדיקה קשה מאד.
פורל ים – שלם	מכל המדינות	לגרד היטב את חלל המעיין
פלאונדר ללא עור	סין	אין להשתמש כלל. אא"כ יש על כל אריזה חותם "נבדק" של המכון
פלאונדר עם עור	סין, דנמרק, רוסיה, אלסקה ועוד	אין להשתמש כלל הבדיקה קשה מאד.
קוד ללא עור	סין	אין להשתמש כלל. אא"כ יש על כל אריזה חותם "נבדק" של המכון
קוד עם עור	דנמרק, נורבגיה, אלסקה, סין	אין להשתמש כלל הבדיקה קשה מאד.
רד סנפר	מכל המדינות	לגרד היטב את חלל המעיין
רוטברש - פילה	סין	יש מינים נקיים יותר ויש נגועים, כדאי להשתמש רק עם חותם נבדק של המכון
רוטברש – שלם	איסלנד, סין, נורבגיה	יש מין נקי יותר ויש נגוע מאד. למעשה ראוי לא להשתמש כלל, הבדיקה קשה מאד.

מיני דגים נוספים, מפורטים בספר "תולעת שני" כרך ב. ובנוהל כשרות הדגים הארוך.

מ"ר הגאון **רבי שלמה משה עמאר שליט"א**
הראשון לציון והרב הראשי לישראל

חג השבועות

"ויתיצבו בתחתית ההר", אמר רבי אבדימי בר חמא בר חסא מלמד, שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתם, שבת (פ"ח-ע"א), והתוספות שם הקשו, והרי כבר הקדימו נעשה לנשמע ולמה הוצרכו לכפיית ההר כגיגית, ותירצו דשמה יהיו חוזרים בהם כיע"ש, ואי לאו דמסתפינא היה נ"ל שהגלויים הגדולים והמראות הנוראות שראו בהר סיני בעת מתן תורה, כדכתיב, והעם רואים את הקולות, (שמות כ', ט"ו) ופירש"י ז"ל רואים את הנשמע שא"א לראות במקום אחר, כיע"ש, עוד אמרו רז"ל שהקב"ה פתח להם כל השבעה רקיעים להראותם שה' הוא האלקים ואין זולתו (וכמ"ש על הפסוק "אתה הראת לדעת וגו'), וגילויים אלו בעצמם הם כפיית-ההר כגיגית, שאחר שהשיגו מעלה רמה כזו עד מקום לבחירה, כי הוברר להם שאין שום דרך אחרת זולתי דרך התורה, וכל דרך אחרת שאינה דרך התורה, היא גם אינה דרך החיים, וזהו **"ואם לאו שם תהא קבורתם"**.

ובאמת המה ראו כן תמהו, וטיהרו עצמם מבית ומחוץ עד שפסקה זוהמתן שאפילו זוהמת הנחש פסקה מהם, והיו בני חורין אמתיים בני חורין מיצה"ר ומכל טומאה ופגם, וכמ"ש והכתב חר"ת על הלוחות.

ובמצב זה כבר לא היה זכות קיום לסט"א, שכל קיומה מהיניקה שיונקים מהקדושה ע"י העוונות שלנו, וכשפסקה זוהמתן, פסקה גם יניקתה של הסט"א, והיו ראויים ליגאל מיד, שהרשעה כולה כעשן תכלה, ותתגלה מלכות שמים על כל היקום, וידע כל פעול וכו'.

וזהו מ"ש במס' שבת שם, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ופירש הרב קרית ארבע ז"ל שהכונה לס"מ (השר של סט"א) שבזמן הלוחות לא היה לו קיום, מכיון שפסקה זוהמתן של ישראל, ובנס היו עומדים בעהית"ש.

אלא שלא זכינו ובעשיית העגל בעוה"ר חזרה זוהמתן, ואז נאמר וישבר את הלוחות תחת ההר, ר"ל במקום ההר (כמו "עין תחת עין") שהוא היצה"ר שנדמה כהר, ומשה חשב לשברו ולכלותו, וכשראה מעשה העגל שיבר הלוחות במקום ההר.

ומעתה היתה הסתרת פנים, וכילוי הרע בא מצד עצמו. וכמ"ש הקדוש רמח"ל זיע"א בדעת תבונות, שהרע יגבר ועוד ילך ויגבר עד שיכלה את עצמו, וכעשן יכלה.

ובימינו אנו זכינו לראות עין בעין בתהליך זה, שאחר שהרע גדל והתפשט כ"כ, שנראה שכבש את כל העולם ח"ו, ורבה העזובה, ובראש פסגתו בא קיצו, שרבים מעמי הארץ מתיהדים, ואחר שכבר כמעט הגיעו עד חמשים שערי טומאה רח"ל. קמים ומתנערים ושבים לה' ותורתו, באומרים בבירור ובריש גלי, שכל זה הוא הבל ואין בו מועיל, והרע נמצא בפשיטת רגל ענקית כשהוא בעצמו מכלה את עצמו, והנה גם היום יש כפיית ההר כגיגית, ורק לא מצד גלוי האור ועוצמתו ולא מצד גודל ההשגה, כי אם מכיוון אחר לגמרי, מתוך הכרת האפסיות שברע והריקנות שבו, ומתוך המנת הארס וההרס שהוא מביא לכל ההולך בדרכו רח"ל, שתחילתו נראה הנאה, ותאוה הוא לעניים, ואחריתו עדי אבוד, שמוריד האדם לבאר שחת, וכשמשיגים ומבינים את כל זה שוב נמצאים בכפיה של ההר, שבאה מצד ההר עצמו, הוא היצה"ר שגדל ונתפשט עד מאד, אך בגדולתו בא עליו סופו וממנו קרנותיו, שע"ז יכירו וידעו כל העולם: "שאם אתם מקבלים את התורה מוטב" כי רק היא לבדה עץ חיים למחזיקים בה ותומכיה מאושר, "ואם לאו שם תהא קבורתם" רח"ל, כי הפורש מהתורה הוא פרש מהחיים. **"ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום"**

לקט מהלכות ומנהגי חג השבועות

א. ביום נ' לספירת העומר הוא חג השבועות (מין סימן תצ"ד ט"א).
ומין החיד"א ז"ל (במורה באצבע סימן ח' אות רכ"ה) כתב, ישמח מאד בחג הקדוש הזה ויתעורר על אשר בחסדיו הגדולים נתן לנו את תורתו הקדושה, ויטבול בערב החג, ובעמוד השחר אחר התיקון על דרך האמת. עכ"ל.
והספר מועד לכל חי (סימן ח' או' ג') כ' לא היו ימים טובים לישראל כאלה להיותם מסוגלים לקנות בהם מידת הענוה והאחדות עם ישראל ולהבין בתורה כל אחד לפי הדרגתו ולהטהר ולהתקדש עצמו כאשר באמנה במעמד הר סיני (החיד"א בלב דוד פ' ל"א).

ער"כ המל"ח (שם אות ו') טוב להפריש צ"א פרוטות בערב שבועות וישלים עד שיעור פעמים ב"ן ויתנם לת"ח עני ועניו והוא תיקון לעוון אדם הראשון ועון העגל ולפגם הברית והוא סגולה לחשוכי בנים, ומקרב הגאולה (סי' מעשה הצדקה), וע"ש עוד באות שאח"ז כמה האריך ביקר ומעלת הצדקה בערב שבועות. ובאות (ח' שם) בסדר הלימוד בערב שבועות יע"ש. ולענין מספר הטבילות וכוונותיהם לכבוד הרגל וכמ"ש חייב אדם לטהר עצמו ברגל (ר"ה ט"ז ע"ב), יעויין בכף החיים הלכות פסח (סימן תס"ח אות ק"א) ותרוה נחת. וכ' המועד לכל חי (שם או' ט') קודם הטבילה יגלח ראשו והגילו ערב שבועות והגילו יהיה דוקא ביום זה ולא מקודם וע"ש. [וכבר כתבתי בהל' העומר שיש נוהגים להסתפר בלילה הקודם כיע"ש].

ב. מאחרים תפילת ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות.

(ט"ז וח"י רי"ס תצ"ד ועוד) אמנם השל"ה (דף קע"ט ע"ב) כתב שאין צריך להיזהר, רק בקידוש, וע"כ מי שאי אפשר לו לאחר בתפילה מ"מ לא יקדש עד הלילה. וכמ"ש המשאת בנימין שממתניס לקדש עד הלילה ממש שלא יחסר מיום מ"ט לספירה דבעינן תמימות, (וכ"כ השכנה"ג ועו"ש ומ"א ופר"ח ועוד רבים מהאחרונים וכמ"ש הכה"ח שם או' ב'). [ומרן הראש"ל (בקול סיני עמוד 90 אות ב') כ' שגם בקידוש פשוט המנהג לקדש מבעוד יום וגם למחמירים א"צ להזהר אלא בקידוש אבל ערבית אפשר להתפלל מבעוד יום וע"ש, והנה בענין הקידוש הרבה אחרונים מחמירים בזה. וכ"כ הבן איש חי שנה א' (פרשת במדבר אות ב') ומנהגינו היה פשוט גם בחו"ל וגם בארץ לאחר גם תפילת ערבית עד שיהיה לילה ממש וכמ"ש הט"ז והח"י הנז', וזכורני שהייתי בביב"נ של קהילות צפון אפריקה בשטראסבורג בצרפת ושם היום ארוך מאד כידוע, ועכ"ז לא התפללו ערבית עד שהיה לילה ממש מפני המנהג]. ועיין מעוד לכל חי (שם אות כ"ג).

ג. המדליק נר של יום טוב צריך לברך, אקב"ו להדליק נר של יום טוב.

(מרן בשו"ע סי' תקי"ד סי"א, וכ"כ בסימן רס"ג ס"ה) וכתב המשנה ברורה (בסי' רס"ג אות כ"ג) שאין צריך לברך שהחיינו על ההדלקה, (שע"ת ובחידושי רע"ב בשם שאילת יעב"ץ), מיהו במקום שנהגו אין למחות בידן עכ"ל, והבן איש חי (שם אות א') כ' שהמנהג בבגדאד שהנשים מברכות שהחיינו בהדלקת הנרות של יום טוב שיש בו ברכת שהחיינו בקידוש. ומרן הראש"ל (שם אות ג') העלה דנכון שלא יברכו הנשים שהחיינו בעת הדלקת הנרות אלא יסמכו על ברכת שהחיינו שמברכים בעליהם בקידוש. וכתב דמ"מ אין למחות בחזקה בנשים המברכות שהחיינו רק שיברכו אותה אחר שידליקו לפחות נר אחד וע"ש. וכן הקדש חזיתיה להגאון נתיבי עם ז"ל (בסימן תקי"ד סי"א) שהביא בשם קיצור השל"ה שכתב שהנשים מברכות שהחיינו בעת הדלקת הנרות, וכתב ע"ז, אמנם בירושלים לא נהגו כן (זולת הבבלים שאוחזים במנהג אבותיהם) שהרי מברכים זמן בקידוש ותרתיו למה לי, עכ"ל.

ד. בנרות של יום טוב תברך לפני ההדלקה לכר"ע.

[הנה ידועה ומפורסמת המחלוקת בהדלקת נר של שבת אם יש לברך לפני ההדלקה או לאחריה, וכמ"ש ברמ"א (סימן קס"ג ס"ה) וע"ש באחרונים, ועיין בשו"ת יב"א (ח"ב סימן ט"ז) מ"ש בזה. והבה"ט (שם סק"י) כתב שהדרישה כתב בשם אמו שכיון שדעת האומרים לברך אחר ההדלקה בשבת הוא משום דאם תברך הוי כאילו קיבלה בפירוש ושוב אסורה להדליק, ובי"ט דלא שייך זה, לכר"ע תברך ואח"כ תדליק. והמ"א כ' אין חכמה לאשה אלא בפלך, דלא חלקו חז"ל ע"ש. והמשנה

ברורה (אות ז"ך) הכריע כדעה קמייתא שיברכו קודם ההדלקה, וכן ראיתי בברית כהונה (עמוד ע"ג אות י"א) שנהגו להדליק בערב יו"ט שתי נרות ומברכים קודם ההדלקה, שיו"ט מותר במלאכה. וכן היא מסקנת מרן הראש"ל (שם) וכתב ומכ"ש דאנן בדידן נהגינן כדעת מרן שקבלנו הוראותיו שגם בער"ש יש לברך קודם ההדלקה].

ה. צריך האדם שלא ישן בלילה הזאת כלל, ולהיות כל הלילה נעורים ועוסקים בתורה, כנזכר באורך בהקדמת ספר הזוהר פ' בראשית, ופרשת אמור (דצ"ח ע"א), ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפילו רגע אחד ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא וכו', ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה, כי אם לא ישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא ודי בזה, ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות (שער הכוונות דפ"ט ע"א, ופרע"ח שער כ"ג פ"א).

ומנהג זה הביאוהו האחרונים המ"א וח"י ופר"ח וא"ר וחק יוסף וברכ"י ומאמ"ר ועוד, כה"ח אות ו' וע"ש. והרב בן א"ח (שם אות ג') ג"כ האריך במעלת הלמוד של הלילה הזה וכתב שרבינו האר"י ז"ל החמיר במאד בענין השינה בזאת הלילה יותר מליל הושענא רבה וכנז' בשער הכוונות בדרוש הלילה הזאת עכ"ל. וכ"כ הברכ"י שהמנהג פשוט דאחר סעודת הלילה הולכים כל הקהל לבית הכנסת וכו' וכדי לנדד השינה שותים תה או קפה וכו' כיע"ש, וכן המנהג פשוט בכל הקהילות וכמ"ש מרן הראש"ל נר"ו (שם אות ה') שכן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל להיות נעורים בליל חג השבועות ולעסוק בתורה עד עלות השחר וכו', והחיד"א בלבב דוד (פ' ל"א) כ' שהנמחה המופרסם מכמה מאות בשנים לקרות בחבורה הסדר המתוקן מרבינו האר"י והוא מנהג קבוע ברוב ישראל.

ואזהרה שמענו מפי קדוש הבן א"ח ע"ה (שם אות ג') שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה וצריך להם שמירה גדולה בזאת הלילה וכו' ויזהרו ללמוד כל סדר הלימוד של זאת הלילה בחשק גדול ובשמחה רבה והתלהבות הלב כי הלימוד המתוקן לשאת הלילה עושה פרי גדול למעלה וממשיך לנפש האדם קדושה וטהרה וכו' כיע"ש. וישמע חכם יוסף לקח למשוך לעצמו שפע קדושה וטהרה וברכה וחיים עד העולם. וכן הזהיר בספר מועד לכל חי (שם או' כ') וכו' דמצוה על החכם להזהיר שלא יעסקו בדברי בטלה ושחוק וקלות ראש כי אז נאה להם השינה וכו' ע"ש. וכן בקדש ראיתי להגר"י משאש ז"ל באוצר המכתבים (ח"ב סי' אלף מ') שהשיב לחכם א' שביקשו לדבר עם ראש הכפר שידיבר על לב הקהל להקבץ יחדיו בביכ"ג ללמוד הסדר הנהוג לביל שבועות, ומפני שידע בהם שלא ילמדו אלא יעסקו בשיחה בטלה ע"כ א"ל שהשינה טובה להם, והציע לו שיתכבד וישב בביתו וילמד הסדר לבדו וכיע"ש.

עו"כ המל"ח (שם או' כ"א בשם החיד"א בשמחת הרגל) דמי שאינו יכול לסבול ולהתפלל כראוי טוב שישן מעט. ומרן החיד"א (בכף אחת) הזהיר שלא ירבו שינה גם ביום כדי שיהיה שקוד על לימודו (הובא במל"ח שם אות ז"ך).

ו. סדר הלימוד בליל שבועות, כתבו בהקדמת הזוהר, למעלי באורייתא, מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובמדרשות דקראי וברזי דחכמתא, בגין דאלין אינון תיקון דילה ותכשיטהא.

ובשער הכוונות (שם) פירט כל סדר לימוד התנ"ך, והדברים מסודרים על נכון בקריאי מועד וילמדו תר"ג מצוות קודם המדרש, (בן א"ח שם) וכתב הכה"ח (שם) שיכיון לקיים תר"ג מצוות בדיבור

שהוא א' משלש בחינות שצריך לקיים המצוות מחשבה דיבור ומעשה ע"ש. ע"כ שם זהו הסדר המוכרח בענין המקרא, ואח"כ בשאר הלילה בסודות התורה ובס' הזוהר כפי השגת שכלך, ובהגיע אשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר וכו' אז צריך שתטבול במקוה ותכוין אל מקוה העליון וכו'. וע"ש בכוונת טבילה זו, (והובא בכה"ח אות ז' שם).

והשל"ה (במס' שבועות דק"פ) כ' שמנהג א"י לקרות מקרא ומשנה וכו' והביא מעשה נורא שהיה בליל שבועות למרן ז"ל ומהר"ש אלקבץ ז"ל שנגלה להם אור השכינה ודברה עמהם יע"ש. מיהו הגאון חיד"א בלב דוד (פ' ל"א) כ' בשם טור ברקת שאין נכון ללמוד משנה בליל שבועות וכן נתפשט המנהג בעה"ק ירושת"ו וחרון, ובספרו לדוד אמת כ' שגם בצפת נהגו כן אחר מנהג ירושת"ו, וכן משמע מהזוהר והאר"י ז"ל הנ"ל וכ"כ הבן א"ח (שם, או' ד'), (כה"ח אות ט' שם) ועיין במל"ח (שם או' י"ג שגם הוא האריך בכ"ז וע"ש גם באו' י"ד וט"ו).

והכה"ח שם סיים בזה"ל ומ"מ נראה מי שדרכו ללמוד משניות על השלחן כדי ללמוד ד"ת בתו הסעודה אין לבטל משום זה כי יש לסמוך על המתירים עכ"ל, ואולם מדברי הבן א"ח הנז' לא משמע כן, שכתב שם דמי שיש לו מנהג קבוע ללמוד ח"י פרקי משנה בכל יום, מותר לו ללומדם ביו"ט זה ביום דוקא ולא בלילה, ואין מניעה ללימוד המשנה אלא בליל שבועות דוקא אבל בשאר לילות שבתות וי"ט יכול ללמוד משניות כאשר ירצה עכ"ל ומאחר דגם הנוהג בח"י פרקי משנה בקביעות כתב הוא ז"ל דאין ללומדם כי אם ביום נראה דגם על השלחן יאמר ד"ת ומדרשות וכדו' ולא משניות, שמ"ע. ומי שחשקה נפשו ללמוד גמרא והלכות וכיו"ב אין למחות בידו והעיקר לימנע משיחת חולין ומבטלה (מרן הראש"ל (שם אות ו'), ומיהו טוב ונכון ללמוד התיקון הנז' ומנהג אבותינו בידינו.

ז. מעט לפני חצות הלילה יקראו ק"ש שעל המטה

(והגם שבספר חמ"י כ' שאין קוראים ק"ש על המטה כיון שנגעורים כל הלילה, הנה המל"ח (שם אות כ"ג) הביאו וכתב דמנהגינו לומר ק"ש כיע"ש).

ח. ואחר חצות יברכו ברכות השחר, אך ברכות התורה לא יברכו עד אחר עלות השחר, וברכת על נטילת ידיים לא יברכו כלל, וברכת אשר יצר רק אם הוצרך לזה ואז יסמיכנה לברכת אלקי נשמה. [ומנהגינו פשוט שאין מברכים ברכות השחר בחצות אלא ממתניים עד אחר עלות השחר ואז מברכין אותם ביחד עם ברכות התורה. ונהרא נהרא ופשטיה].

הנה מרן בשו"ע (סימן מ"ז ס"ב) כ' שהלילה הולך אחר היו שעבר וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא יזן, והבה"ט (אות יב) כ' בשם המ"א שאם נעור כל הלילה כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתו לפטור רק יום אחד עכ"ל. וע"ש בשע"ת שהאריך בזה, והמשנה ברורה (אות כ"ח) כ' י"א שא"צ לברך (ח"א בשם פר"ח והגר"א) וי"א שצריך לברך (דה"ח בשם מ"א וא"ר) כי קבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר, וספק ברכות להקל, אך אם אפשר לו ישמע ברה"ת מאחר שישן או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמד תיכף אחר שיסיים תפילתו, אמנם הכה"ח (שם אות כ"ו) כ' את הדעות הנז' וכ' שהרש"ש ז"ל כ' לברך, וציין גם להברכ"י (או' י"ב שם), וסיים שכן המנהג פשוט שהנעור כל הלילה מברך בבוקר ברכה"ת, ואחר המנהג לא אמרינן סב"ל כמש"ל (סימן ט"ב או' ב') עכ"ל. ולענין ברכות השחר, הכה"ח (סי' מ"ו או' מ"ט) כ' שדעת האר"י ז"ל שחייב אדם לברך כל ברכות השחר אעפ"י שלא נתחייב בהם (שלא כדעת מרן שם ס"ח אלא כד'

הרמ"א שם בהג"ה). ואפילו לא ישן בלילה וכו' חוץ מאשר יצר ועל נט"י שאם לא נתחייב בהם לא מברך (שער הכוונות ופע"ח שער הברכות פ"א). וזמנם מחצות הלילה ואילך כמ"ש בשער הכוונות (דנ"ח ע"א ועוד) ושכ"כ הרש"ש בנה"ש, וע"ש שהאריך בכ"ז וסיים בזה"ל, ומנהיגו כהאר"י והרש"ש ז"ל שהקם בחצות מברך כל הברכות מן ענט"י עד סוף ברכות התורה בשם ומלכות ואעפ"י שדעתו לחזור לישון, ואח"כ אינו חוזר ומברך דהוי כמו ישן ביום וכו', וכן מי שלא ישן כלל והוא לומד מתחילת הלילה והגיע חצות מברך כל הברכות, חוץ מברכות התורה שאינו מברך עד אחר עלות השחר, וחות מעל נט"י שאינו מברך שלא נתחייב בה. וברכת אשר יצר נהגו לחייב עצמם כדי לסומכה לברכת אלקי נשמה וכו' עכ"ד.

וכ"כ הגר"ח ז"ל בבן א"ח (פ' וזאת הברכה או' ג') בדיני ה"ר, וכ"כ הנתיבי עם (ס' תצ"ד ס"א) שכן מנהג ירושלים שאחר חצות יאמרו ברכות השחר, וברכת התורה אחר עמוד השחר, וכן העלה מן הראש"ל נר"ו (שם אות ז') ע"ש.

ט. סדר התפילה כמו ביר"ט של פסח אלא שאומרים את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו, וגומרים את ההלל, ומוציאין ב' ס"ת (מין תצ"ד ס"א). וכתב הרב בן א"ח (שם אות ה') יתפלל בהתלהבות וזריזות כדי שלא תחטפנו שינה באמצע ויבוא לידי טעות, וידוע כי גמר הפרי של תיקון ספירת העומר ולימוד ליל חג השבועות יהיה בתפילת מוסף לכן צריך להזדרז בו כי הכל הולך אחר החיתום.

ואותם שקשה להם להמתין עד הנץ החמה יכולים להתפלל קודם, וכמ"ש הא"א וז"ל ומתפללים מיד כשיאיר היום אע"ג דראוי אחר הנץ מ"מ מקדימין מפני הטורח (הובא בכה"ח אות י"ב) וכן נהגו רבים ושלמים וכ"א לפי כוחו ובלבד שיכוין לבו לשמים.

י. כ' הרב השומר אמת (עמוד קל"ז או' י"ט) שנהגו ללמוד בעת קריאת עשרת הדיברות בשבועות תרגום יונתן ב"ע בכל דיבור, ואח"כ פירוש בלשון ערבי מלוקט מרז"ל ומדרשים והוא מרבינו סעדיה גאון ז"ל וכן נהגו בתונס ובאגאזיר. והביא מה שערער על כגון זה הס"ז כבר יישבו הרב שער אפרים (עיין כה"ח אות כ"ב מזה), אלא דבלא"ה כמעט נתבטל מנהג זה, כי ממהרים העם לצאת מכובד השינה של הלילה וקורים אותו בעתות אחרים, ואחר המוסף לומדים האזהרות של ר"ש נ' גבירול הנדפס בסידורים וכו', ובצהרים מתאספים אגודות אגודות ולומדים אזהרות להר"י בר ראובן, ואחר האזהרות לומדים ספר משלי ומחלקים אותו לשני ימים, ויש להקדים רות שכן סדרן של כתובין כמ"ש בב"ב (ד"ד ע"ב) יע"ש.

וכן ראיתי בברית כהונה (עמוד קע"א או' י"ד) שגם הוא כתב שנוהגים כהנ"ל, אלא שנראה מדבריו שגם האזהרות של רשב"ג היו לומדים בצהרים, וע"ש.

וברוב הבתיכ"נ של יוצאי קהילות מרוקו נהגו לקרא הכתובה הנדפסת במחזורים בעת הוצאת הס"ת וקוראים אותה בנעימה ובניגון שבו קוראים הכתובה בחתונה, ואחר הצהרים מתאספים בבתיכ"נ ברוב עם הדרת מלך לקרא האזהרות הנ"ל ומגילת רות, ונאספו שמה כל הבקיאים בקריאת האזהרות של הר"י בר ראובן ז"ל בדקדוק ובניגון כראוי, וכשאחד טועה משיבין אותו כל הנאספין וצריך לחזור לראש אותו הקטע, וכן נהגו שמי שהגיע תורו בפיסקא אחרונה של האזהרות זורקים עליו מעט מים, ושמעתי באומרים לי שטעם זריקת המים הוא לסימנא טבא שנזכה לתורה שנמשלה למים ומזה נשתרבו המנהג בכמה מקומות שזורקים

מים זה על זה בשבועות, ומיעוטו יפה ויש מפריזים על מדתם בזה עד שבאים לכמה מכשולות ח"ו וכמו שכבר העיר בזה הגאון הוד יוסף משאש ז"ל במים חיים (סימן רט"ז) יע"ש.

ובענין האזהרות כתב מרן החיד"א ז"ל במורה באצבע (סי' ח' או' רכ"ז) וז"ל האזהרות שנוהגים ללמוד כפי דעת הגאון בעל הלכות גדולות, וידוע שהרמב"ם חולק עליו בהרבה מצוות לכן נכון לקרות המצוות הכתובות בקצרה על דעת הרמב"ם בח"א של היד החזקה, או פועל צדק להש"ך עכ"ל. (ונרמז בדברי השומר אמת וברי"כ הנ"ל).

יא. נכון ללמוד התהלים ביום חג השבועות כי דוד המלך ע"ה היתה מנוחתו ביום הזה והיום הקודש יומא דהלולא דיליה עוד יעלו לרצון ביותר אמירת תהלותיו.

(החיד"א במורה באצבע אות רכ"ו).

יג. נוהגים לטטוח עשבים בשבועות בבתי הכנסת והבתים זכר לשמחת מתן תורה

(הרמ"א בסי' תצ"ד ס"ג) וכתב המל"ח (שם אות ל"ג) דהיינו עשבי בשמים שהן מיני שושנים, והטעם כמ"ש בשבת (דף פ"ח ע"ב) שעל כל דבור נתמלא העולם כולו בשמים וכו' ורמז לדבר והד"ת נתנ"ה בשושן וע"ש. וידוע דיש מערערים על מנהג זה, ומרן הראש"ל (שם או' ט') כ' הנח להם לישראל שמנהגם תורה וע"ש. ובמקומנו לא נהגו בזה כלל ונהרא נהרא ופשטיה.

יד. ישתדל לחדש חידושי תורה בחג הקדוש הזה שהוא סימנא טבא לכל השנה ואם אינו בר הכי ילמד או ישמע איזה חידוש שלא ידעו מקודם.

(כף אחת סימן כ"ב או' ח', מל"ח שם או' ל"ד).

טו. נוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות וכו'.

(הרמ"א שם) וע"ש בטעם הדבר וכן יעויין במשנה ברורה וכה"ח, ועיין מל"ח שם אות מ' ועיין עוד במים חיים להגרי"י משאש (סימן רט"ו) שנתן עוד טעם חדש למנהג זה יע"ש) וכל הפוסקים הזהירו שיש לזהר בכל ההרחקות שזוהרין בהם כל השנה, ולענ"ד הטוב ביותר לאכול עוגה של גבינה וכדו' עם חלב בבקר אחר שבאים מן התפילה, ואחר השינה יאכלו הסעודה העיקרית של יו"ט בבשר בקר ויין לשמחת יו"ט, ויכוין לבו לשמים כי קדוש היום לה'.

הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א
 רב אזורי במ.א. גזר
 וי"ר המכון למצוות התלויות בארץ

י"ג טבת תשס"ט

לכבוד ידידי
 הרב הגאון רבי משה אליעזר בלום שליט"א
 אב"ד דק"ק בית אליעזר סיקסא – מאנסי
 שלום וברכה!

בעניין תשובתו של הרה"ג רבי משה וויא להתר תולעי האניסאקיס

קיבלתי מה ששלח אלי כב' את תשובתו הרמה של ידידנו הרה"ג רבי משה וויא שליט"א, שבה הוא עדיין מחזיק בדעתו להיתר את תולעי האניסאקיס. ועברתי על כל דבריו וראיתי שאין בהם כל חדש, וכבר דנתי בכל דבריו בתשובות האחרות שם העליתי לענ"ד שיש איסור דאורייתא על תולעת זו אף שנמצאת בתוך בשר הדגים. אולם כיון שראיתי שיש דברים שאינם נכונים מבחינה מציאותית, והוא כתבם כדבר פשוט ומוכרע, על כן אמרתי להשיב על הדברים בקיצור.

א. לאורך כל תשובתו זו, ואף במה שכתב בספרו, הוא מדגיש כל העת כי חז"ל דעתם להתיר וכל המשנה ידו על התחנות ואין להאמין לשום דברים אחרים מלבד לדברי חז"ל. והנה הקורא ייבהל שיחשוב שיש החושבים אחרת חלילה. ואין הדברים נכונים, אלא פשיטא לן שכל דברי החולקים על חז"ל הקד' פיהם דיבר שווא. אלא שכידוע דברי חז"ל הקד' טעמם בצידם, וכבר הארכנו בכל התשובות האחרות להדגיש שכל ההיתר של הראשונים שהתירו התולעים הנמצאים בתוך בשר הדגים [להוציא את דעת רבינו הרמב"ם וסייעתו שס"ל לאיסור גם תולעים אלו], הוא משום שתולעים אלו נוצרים בבשר הדג, ואין להם דין שרץ המים. וא"כ עפ"י כל התולעים הנמצאים גם היום בתוך בשר הדגים כגון הטפיל כעין גרגר אורז הנמצא בכל סוגי הסול המגיעים מכל מדינות העולם. או הטפיל הנמצא בדג הפולוק, או הנמצא בבקלה [בדג זה קיימים שני סוגי טפילים כעין אלו] וכע"ז מצוי בהרבה מאד דגי ים. אלו תולעים שמותרים להלכה ולמעשה, כיון שדינם כדין תולעים שבתוך הבשר. ומה מאד נפלא לראות את דברי

חז"ל שרירין וקיימים גם במציאות כאשר כל סוגי טפילים הללו אינם נמצאים אלא בתוך בשר הדגים ומעולם לא נמצאו במעי הדג או בשאר איבריו הפנימיים, וזאת כדברי חז"ל הקד' שתולעים אלו נוצרים בבשר הדג. ועל כך אין מחלוקת. וכל מה שכתבנו לאסור זה רק לגבי תולעת אחת ויחידה והיא תולעת "אניסאקיס" שבפועל קיימת בים הפתוח. קיימת על דופן מעי הדג. בתוך מעי הדג. בתוך האיברים הפנימיים של הדגים. על דופן בטן הדג. כמו כן ניתן למצוא אותם תקועים חלקם בתוך בשר הדג וחלקם מחוץ הבשר בחלל הבטן, ולעיתים רובם בפנים ולעיתים מיעוטם – ועד כאן תולעים אלו לית מאן דפליג שאיסורם איסור תורה ודינם כדין שרץ המים. ואם כן אלו הדברים מי יוכל לומר שאותה תולעת ממש שאיסורה איסור תורה גם אם היא תקועה רובה בפנים ומיעוטה בחוץ, שכאשר כולה בפנים היא מותרת לגמרי? האם לכך התכוונו חז"ל? שתולעת זו איסורה איסור תורה וכשהיא בפנים אותה תולעת ממש היא מותרת לחלוטין? וכל זה ללא דעת המומחים כלל רק ממה שרואות עינינו. ומדוע יש לדחוק את עצמינו כאשר אנו רואים שיש עשרות סוגי טפילים שהם רק בבשר וכלל אינם נמצאים במעיים, ולהם התכוונו חז"ל כשהתירו, ולא לתולעת מסוג בודד זה.

ב. ועל הדברים הנ"ל נוסף את המציאות כפי שאומרים המומחים, שתולעת זו בוודאי מקורה מן הים, ושתולעת זו אינה יכולה לפרות מהביצה אלא בקרקעית הים, ורק כתולעת היא יכולה להכנס אל הדג ולא כביצה שאז היא איננה מופרית. ומלבד זה שדבריהם אינו דברי נבואה אלא מציאות שניתן לראותה בעין [ואני ראיתי בעיני את רוב השלבים כפי שהם מתארים] גם המציאות תלמד אותנו שכך הם פני הדברים. ומכך יובן כיצד אותם דגים שיש בהם ריבוי תולעי אניסאקיס כאשר הם גדלים בים אחר שהוא יותר נקי וללא חיות ים אין בנמצא תולעי אניסאקיס גם לא במעי הדגים. ודי לציין את הסרדינים שמגיעים מאירלנד שהם נגועים מאד וממרוקו הם נקיים, ואין זה אלא שינוי של החיים בים. וכן באם כל אותם סוגי דגים יגודלו בבריכות או בכלובים שבים ואינם חיים עם אותם חיות ים, הם נמצאים כנקיים לחלוטין. וזו המציאות שלפנינו בדג קוד וסלמון ועוד הגדלים בכלובים שבים. ואם כן מה צריך יותר מזה, אלא לפקוח את העיניים ולראות את המציאות. ולא להסתתר כל הזמן תחת טענה שאין בה ולו קמצוץ של אמת, שח"ו הדברים סותרים את דברי חז"ל? ואין זו אלא טענה שאין בה ממש ואי רצון לדעת את האמת.

ג. ואם תטען מדוע חז"ל לא ציינו מצב שכזה שיש תולעים שכן אסורים. ראשית כבר ציינתי בתשובות האחרות, שהעיקר בזה שזיל בטר טעמא, ובפרט לדברי הראשונים שחילקו בין מורנא לשאר תולעים שזה ממש מבואר שם. אלא גם בלא"ה פשוט חז"ל לא הכירו תולעת זו ולא הייתה קיימת בימיהם. וגם אם הייתה קיימת, שיטת הדייג שלהם שהשאירו תמיד את בני המעיין וכך היו מוכרים את הדג, אם כן ברור שהתולעים תמיד נשארו בבני המעיין ולא נכנסו לתוך בשר הדג ולכן לא היה מצב לכתוב זאת, כי פשוט לא הייתה קיימת תופעה זו. אולם בזמנינו שבדגים רבים מוציאים את בני המעיין ואותם תולעים נשארו צמודים לדפנות הבטן, ואין להם מקום להתגורר אז הם נכנסים לתוך הבשר וכיון ששיטת הדייג ונקיון הדגים והמכירה השתנו גם במצב בפועל השתנה.

ד. ומה שכתבתי בשם המומחים שתולעים אלו אינם חודרים לבשר הדג אלא לאחר מיתה, והרב הכותב תמה על זה משיטת הדייג הקיים כיום וכו', לענ"ד הוא פשוט לא בדק את הדברים כדבעי לפני כתיבתם. וכאן יהיה המקום אולי להבהיר כמה דברים. ראשית מציאות זו, איננה דרושה לדעת המומחים. אלא טבע שכל בר בי רב יודע והיא שכל בעל חי דוחה בעל חי להכנס לתוך גופו, על כן גם אדם וגם בהמה שיש להם תולעים במעיין אינם חודרים לתוך הבשר ממש, כי הגוף השני דוחה זאת. [אכן כן אפשר שתולעת תחדיר את הקצה שלה ותטיל ביצים בתוך בשר הדג, אולם להכניס את גופה לתוך הבשר אין זו המציאות כלל]. והמציאות של תולעת אניסאקיס החודרת לבשר הדג לאחר מיתה, אין דיון לגביה בדברי חז"ל, ומאידך דעת כל המומחים והעוסקים בתחום הפרזיטים בדגים, מסכימים לעובדה זו, כך שמעבר להגיון וכאמור, אין כל מניעה מלקבל את דבריהם. ועפ"ז גם מובנת המציאות של מציאת תולעים לעיתים חצייים בפנים וחצייים בחוץ כיון שזה הייתה נקודת ההקפאה שלהם שהם מתו בשלב זה, וכו'. ולכן המציאות היא שלעולם הם נמצאים באזור הדק של בשר הדג ולא בחלק העבה, ששם קשה להם יותר לחדור. וההבדל שיש דגים שהם נמצאים ויש דגים שאינם נמצאים כלל, הוא כאמור מחמת סוג הים ובאם יש בעלי חיים גדולים בקרבם וכמבואר לעיל. אולם יש סוגי דגים שיש בהם אניסאקיס אולם לא בבשר הדג, והטעם הוא פשוט וידוע לכל, כיון שבשיטות העיבוד כיום יש הבדלים רבים מאד, כאשר לדוגמא דגי הרינג המציאות בעולם שהם עוברים הקפאה מייד לאחר הדייג, ולכן התולעים הנמצאות בני המעיין ויש להם ממה לזון, ואין להם

צורך כלל לעבור לבשר וכשהדג מוקפא הוא מוקפא עמם, ולכן לאחר פתיחת הדג נמצאים התולעים באיברי הפנים ולא בבשר. מאידך בדגים שמוציאים מהם את בני המעיים, ואין מנקים כדבעי והתולעים נותרות בדפנות הבטן, ואז כיון שהם צריכים להיות ניזונים ונכנסים לתוך הבשר וזה תהליך שלוקח זמן קצר מאד. ומאידך עד תום האריזה וההקפאה הטוטאלית של הדג, לוקח זמן ארוך יותר, ולכן התולעים מספיקים להכנס פנימה ושם קופאים ומתים ולעיתים הם חודרים רק למחצה, שליש ורביע, ולעיתים הם מספיקים לחדור לחלוטין, ולעיתים אינם חודרים כלל. ולכן בכל אותם הדגים הידועים ובפרט מאותם הבאים מאלסקה שבארה"ב שממשיך לתעשיית הפילוט בסין, שם מוציאים את בני המעיים, ויש שגם מסירים את הראש וכו', אך הם לא מבצעים ניקוי בדפנות הבטן, ולכן מוציאים אותם גם בתוך הבשר. [דבר שגם מסביר היטב את זמן חז"ל שאז לעולם נמכרו הדגים טריים עם בני המעיים ולכן התולעים נשארו שם ולא חדרו לבשר, ולכן הם הכירו רק תולעים שבבני המעיים ולא את אותה תולעת בתוך הבשר, ולהבדיל משאר הפרזיטים שנולדים וחיים בתוך בשר הדג כל ימי חייו ומעולם לא היה שרץ המים שלכן הם מותרים].

ה. ומה שכתב הרב הכותב, לדחות מה שציינת שיש חורים בדגים וטען נגד זה שהם אינם מותירים חורים, ובוודאי זה חורים של הזרקות וכו'. ואני תמה כיצד אפשר לכתוב דברים ללא בדיקה. והנה זאת לדעת, כי הזרקות תוספים בדגים אינו קיים כמעט בעולם כלל! ונכון להיום כל התוספים בדגים הם בשיטת השרייה של הדגים עם פוספאטים למטרת סיפוח המים. צורת הזרקות של תוספים באמצעות מחטים היה קיים במפעל אחד באפריקה בנסיכת הנילוס בפעל שבבעלות חברה יהודית והיא השתמשה בשיטה זו בעבר דבר שגם היא הפסיקה לאור פשיטת הממשלה על המפעל. ובנוסף, הזרקות הם רק בדג כשהוא פילה כלומר לאחר פירוק הדג לשניים והסרת העור והעצמות וכו', וכל פילה שעבר תחת המזרקים הוכנס לתוכו באמצעות המחטים התוספות, אלא דא עקא שמחטים אלו אינם עושים חורים כלל אלא סימנים קלושים ורק למביני עניין [ראה תמונה בספרי תולעת שני בפרק העוסק בתוספים בדגים]. אך בוודאי שמעולם א"א טכנית לבצע הזרקות בדג שלם. והנה התמונות שפרסמנו בדגי סלמון, שיש חורים הם דגים שלימים ללא בני מעיים וללא שעברו תהליך של פילה כלל, ואכן בבשר דג כשהוא טרי הבשר שב לקדמותו וקשה לראות חדירה.

מאיך בבשר הדג כשהוא מת, והבשר קשה יותר והחדירה של התולעת לבשר בוצעה, אזי בשר הדג קשה יותר לחזור לקדמותו ובפרט אם הוא הוקפא מייד שאז החור נשאר כמות שהוא, וזה מה שהראיתי בתמונות שהם דגי סלמון שהגיעו מיוקוהמה שביפן כשהם קפואים ושלימים וללא בני מעיים. ואז בחלק ראיתי חורי חדירה ובחלק לא. ואלו התמונות שפרסמתי, ובוודאי שאין זה הזרקות או כל חורים אחרים.

ו. ומה שכתב הרב הכותב שא"א לבדוק בסין בהסתמך על הפועלים הסיניים ובפרט שהם בודקים כל דג כ 2 שניות בלבד, והוא אף רמז שהוא בדק תולעים שנכתב עליהם שהם ללא תולעים ונמצא בהם תולעים. ושוב לצערי הרב נכתבים דברים ללא בדיקה. כי הרי בהכרח המדובר כאן הוא על דגים שנושאים את חותם המעבדה שלנו "נבדק – ללא חשש טפילים" כי זה לצערי הגדול החותם היחיד שמתייחס לבעיית הטפילים בדגים. ולכן אני מאד תמה כיצד כתב מבלי לבדוק. ובכן אכן, בחלק מן המפעלים בסין יש בדיקה של הפועלים הסינים בכל ייצור שהם עושים גם ללא הכשר וגם לייצוא לאירופה או ארה"ב, ושם אכן מתבצעת בדיקה של כ 2 שניות לדג, ושם אכן הניקוי הוא רק 60% [ואני אומר אף פחות מזה]. אלא שכל המציאות הזו איננה כאשר אנו מייצרים תחת ההשגחה שלנו. ולהלן העובדות: ראשית בייצור שלנו יש הכפלה של כמות שולחנות האור. 2. כל דג נבדק 4 פעמים! ומעבר לבדיקה פעמיים ע"י הפועלים הדגים נבדקים פעם שלישית ע"י מפקח על הפועלים ופעם רביעית ע"י המשגיח שמצליח לבדוק מעל 50% מכל הדגים. כלומר באופן שכל סלסלה מכל פועל בנפרד נבדק מעל חציו. ויש לציין כי כיום בייצור שתחת ההשגחה שלנו המשגיחים שהם מומחים ומכירים היטב את המפעל ואת פועליו, עובדים בקביעות עם פועלים קבועים. וכל פועל חדש באם הוא בא לעבוד יש צורת קבלת עובד בצורה מסודרת, כאשר הוא ודיוקו בעבודה נבדק היטב. יש לציין כי המשגיח או לעיתים שני משגיחים ויותר [תלוי בגודל ההזמנה ובסוג הדגים וכו']. נמצא צמוד לשולחנות האור לאורך כל זמן הבדיקות ואינו עוזב את המקום עד תום הבדיקות! כלומר מה שמייצרים עבור ייצור רגיל ליום עבורינו הייצור בגודל זה הוא לשלשה ימים! ויש סוגי ייצורים שהם בעיתיים מאד ששם המשגיחים עוברים על כל מוצר וכגון, בביצי דגי הרינג, באצות ים, ובדגי סלמון [שאנו מאשרים רק בייצור ללא עור] ועוד. ובנוסף בייצור המיוחד בהכשר שלנו לא כל הדגים מאושרים כלל ולא כל שיטות

העיבוד. כלומר יש דים שאפשר לשקף עם העור ויש דגים שא"א ומאושר רק ללא עור. יש דגים שעקב ריבוי לא מאושר כלל וכו'. על כן אשמח להעמיד את הרב הכותב על הדברים המיוחדים בהם אנו נוהגים ושלא ישמע מאחרים שמגינים על עצמם, ולצערי המשגיחים נמצאים שם כשעה או קצת יותר ביום ולא נמצאים בצמוד. ומה אומר ומה אדבר כאשר המשגיחים שלנו מדווחים להבדצי"ם עצמם שבזמן הייצור בהשגחה צמודה הם רואים שבחדרים סמוכים אורזים תוצרת כגון סול או רוטברש או אפילו פולוק ללא עור כלל, עם שקיות שיש עליהם את החותם שלהם. ואין ספק שמזלזול באיסורי דאורייתא של תולעים מגיע גם זלזול בסימני טהרה של דגים. וד"ל.

ז. ומה שכתב שעפי"ז יש לאסור את כל הדגים וכפי שיש ברשימה של הרב ווגשל שליט"א, אינני מבין את דבריו. בראשית, אני אישית הייתי שותף לכתבת הרשימה וכל מה שנכתב שם נכתב בשיתוף עימי ולאחר שבדקתי את הדברים היטב. שנית, בכל סוגי דגי הים שיש תולעים אין הדברים מדוייקים אלא תלוי במקום הדייג. וגם כאשר יש אניסאקיס ברוב דגי הים הם נשארים בבני המעיים ולא חודרים פנימה, כי שוב תלוי הכל בשיטת העיבוד וההקפאה, ועיננו רואות ולא זר [ומה לעשות שהמידע שיש בידי הוא עשרת מונים מהמידע שיש אצל הפרופסורים המרובים שכבר כתבו שאצלם העניין הזה רב הנסתר על הנגלה] ובבדיקות שאנו עושים הצלחנו לבודד כ-6 סוגי דגים ובפרט אותם מאלסקה שמשום צורת העיבוד שלהם מצוי בהם הרבה תולעי אניסאקיס בבשר הדג. ואילו בסוגי דגים אחרים אין מוצאים בבשר אלא בבני המעיים. [ואין מחלוקת שזו אותה תולעת!!!]. אז גם אם למישהו יש קושיות על המציאות הוא צריך להתמודד עם אותה תולעת שלכו"ע אסורה בבני המעיים, כיצד הוא יתיר אותה תולעת בתוך הבשר, וגם אם היא איננה אלא ספק, סו"ס הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא.

ח. ומה שכתב לגבי שמות פוסקי דורינו, אינני רוצה חלילה להעלות ויכוח כיון שרובם ב"ה עמנו שליט"א, ואפשר לשאול דעתם בבירור. אולם זאת אציין בפירוש, שדעת מרן בעל שבט הלוי ברורה, כיון שעיקר תשובתו נסובה על תולעי אניסאקיס בדג קוד וסול, ובתשובה שענה בנו שליט"א למחבר הקונטרס ואנכי תולעת, הוא כתב להדיא שאין אביו שליט"א רגיל לשלש הדברים ויכול בוודאי לפרסם שדעתו של אביו שליט"א לאסור תולעים אלו וכו'. לגבי

הגר"ח גריינמן שליט"א, אינני צריך להביא ממרחק לחמי שכן רק במוצאי שבת לפני כשבועיים הוא שלח אלי דין חשוב מב"ב ללמוד באלו דגים צריך להזהר וכו', כיון שדעתו לאסור תולעים אלו. וכן הורה לי דרך אחד מב"ב לפרסם הדברים בשמו לאיסור, על תולעים אלו שנמצאו בדגי הסול והסלמון, ומה צריך יותר מזה. וכל זה כמובן לאחר שאני הקטן ישבתי עמו זמן רב והוא ראה וחקר ושאל, והורה לי לאיסור גמור ומה יש יותר מזה. ולגבי מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, הרי מחד לאחר שהורה לאסור הוויט פיש ואפילו אם זה נכנס כביצה, אם כן במקרה דידן זה ק"ו כי גם לפי מה שהוא סובר שזה כביצה במקרה דידן יהיה אסור. אולם מלבד זה כאשר נכנס אליו הגאון הרב קארפ שליט"א הוא נכנס עם דוגמאות, כאשר הוא הראה לו את התולעת במעי הדג, והוא הראה לו אותה תולעת בבשר הדג. ועל כך השיב לו להדיא שמאחר שנמצאים תולעים אלו גם במעי, בדפנות הבטן ושאר איברים הפנימיים יש לאסור גם מה שבתוך בשר הדג. ומה שהזכיר את דעתם הגדולה של רבותינו זצ"ל הגרש"ז אויערבך והגר"ץ אבא שאול זצ"ל, סו"ס הוא עצמו כתב שעיקר ההיתר שלהם כיון שזה נמצא בבשר ושלא שומעים את דעת המומחים נגד דברי חז"ל, וא"כ יתברר בוודאות שמעלמא קאתו. וכאן אני חוזר ושואל, וכי יש מי שחולק בזה, והרי הארכתי לבאר שמשום זה כל התולעים הקיימים בדגים מותרים וזה מצוי ברוב דגי הים, ולהוציא תולעת זו שבוודאי באה מבחוץ, כי אחרת נבוא להתיר גם אותם שבבני המעיין ולא עלתה על דעתו של אף אחד להתיר כי אחרת זה נגד דברי חז"ל, ואם כן שהם אסורים גם מה שיש מהם בתוך הבשר הם אסורים. ודי במציאות שבאותם דגים המגיעים מימות אחרים, או מכלובים שבים ושם הם נקיים, ללמוד שהגורם הוא חיצוני כלומר שהם באים מבחוץ ודינם כשרץ המים. וכל זה מבלי לשמוע דעת המומחים. ואם כן גם רבנים אלו זצ"ל יודו במקרה דידן לאיסור¹.

לסיים דברי, כפי שכתבתי בהתחלה ובכך אני גם מסיים, אין בכל דברי הרב הכותב ידידי שליט"א שום חידוש, ואדרבה הוא מציין דברים רבים שאינם נכונים במציאות כלל. וברור ופשוט לי שתולעים אלו איסור דאורייתא יש להם כדין שרץ המים. וכפי שהורו רבים מפוסקי דורינו. וכבר כתב מו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א. שכל המזלזל בזה מכשיל את הרבים רח"ל [בהסכמה לספרי תולעת שני חלק שני – ראה שם].

בברכת האמת והשלום אהבו

שניאור זלמן רווח

¹ מתאריך כתיבת התשובה עד לפירסום בגליון זה, כבר יצאו מפוסקי הדור בכתובים שיש לחוש לתולעת זה כדין שרץ המים, וראה לקמן בתשובה הבאה ובסקירה בסוף הגליון. העורך.

הרה"ג רבי **שניאור ז. רווח** שליט"א

רב אזורי במ.א. גזר וי"ר המכון למצוות התלויות בארץ

ב אייר תשס"ט

לכבוד

הרב **משה שפר** שליט"א

מעיה"ק בני ברק

קיבלתי את מכתבך, והוא כנראה חלק מתשובה או ממאמר ולכן אנסה לעמוד ולכוין לדבריכם.

א. ראשית, חשוב שכב' יידע שהמאמרים בספר תולעת שני, זה קצה מקבוצת מאמרים ותשובות רבים שכתבתי בשנה האחרונה בנושא והתפרסמו רובם בחוברות "תשובות שדה" הי"ל מידי חודשיים ע"י המכון.

ב. הטענה שכיון שיש גם במעיים לא נאמר על כך היתר של בשר הדגים. זו טענה מפורסמת שכבר כתבתי אותה בכמה מהמאמרים הרבים שהדפסתי בחודשים האחרונים. וכפי שאמר מרן בעל השבט הלוי שליט"א ביום י' ניסן להגרמ"ש קליין ואף נתפרסם במכתב בכת"י מיום זה, שתולעי אניסאקיס גרועים יותר ממה שאסר בספרו שאסר שם אפילו אם נמצא רק בבשר וק"ו בנידו"ד שיש אותם גם במעיים ויש רגלים לדבר. וכן כתב דברים אלו הגר"ד הלבשרטאם זצ"ל בקונטרס ואנכי תולעת. וכן אמרו לי בע"פ כמה מגדולי ישראל שליט"א.

ג. לגבי מה שרמזת על מחקרים. ברצוני להזכירך את דברי מרן החזו"א זצ"ל [וי"ד סי' יד] שדן לכאורה להתיר את הטפילים שבבריכות הדגים כיון שהם במים שאינם נובעים. ושוב כתב בסו"ד ששוב נתברר מחכמי המחקר שהם מגיעים מבחוץ, ועל סמך חכמי המחקר החליט שיש להם דין שרץ המים ואסורים מן התורה. כך שאם מרן החזו"א זצ"ל חושש לדבריהם ודאי שאנו יכולים לשמוע מהם ובפרט שדבריהם בנידו"ד אינו סותר לדברי חז"ל. כי הם מדברים על תולעים שבמעיים שלאחר המוות נכנסים אל הדג, ואם כן בכה"ג חז"ל כלל לא דיברו אלא רק במה שיש בבשר. והארכתני בזה בתשובותי.

ד. עניין התולעים שבים, שוב בזה אין כל מחלוקת בין חז"ל לדברי המומחים. והמציאות שדעת כולם שאין הביצה יכולה להתפתח במעי הדג אלא בקרקעית הים, ואם כן זה זחל השורץ, והם ראו את התולעים מיד לאחר הבקיעה והם נראים לעין, אם כן מה הויכוח והדיון? ואפילו בלא"ה הרי אם הם במעיים לא ראינו מי שהתיר כי הם נבלעו כביצים או זחלים שאינם נראים, אלא

שבמעיים אסרנו ללא חילוק, אם כן מנין להתיר מה שבבשר? ומאי שנא? ובפרט שהם נכנסים לבשר לאחר מות הדג.

ה. לגבי סוף דבריק לא כ"כ הבנתי את הדברים. והמציאות היא, שהתולעים חיים במעי הדג ובאיברים הפנימיים. ולכן בדגים שמקפאים אותם מיד יחד עם בני המעיים או לחילופין הם נותרים טריים אולם עם כל בני המעיים בפנים. התולעים יש להם ממה לזון והם נותרים במעיים ואינם חודרים לבשר. ולכן דוגמת בקלה מארגנטינה או הרינג הגם שהוא מלא בבני המעיים הבשר נקי כיון שהם מוקפאים עם בני המעיים ואינם חודרים אל הבשר, וכאשר מגיעים למפעלים הם מופשרים ומוציאים את בני המעיים והתולעים כבר מתו מההקפאה, והבשר נקי. וכמו כן לאידך גיסא דגים שנשארים עם הבני מעיים הדגים ממשיכים לחיות במעיים ואין להם צורך על פי רוב לחדור לבשר ולכן בשרם נקי. ומאידך דגים שמוציאים את בני המעיים קודם ההקפאה, הרי שכיון שלא מנקים את חלל הבטן והדפנות אלא מסירים ביד או בשאיבה את בני המעיים ללא נקיון, הרי שהתולעים שנותרים במקומות אלו מן הצורך למזון חודרים אל תוך הבשר הרך [ואכן מעולם לא נמצאו בחלק הקשה של בשר הדג אלא בחלק הרך של הבטן העוטף את בני המעיים] ובינתיים הדג מוכנס להקפאה ואז התולעים ששם מוקפאים ומתים שם, ואותם אנו מוצאים כשהדגים מגיעים אל המפעל או אל הבית של הצרכן ובעייה חריפה זו מצוייה בעיקר בשיטת הדיג הקיים באלסקה שגדלים שם הרבה מסוגי הדגים העוברים למדינת סין לעיבוד ומשם נשלחים בחזרה למדינות העולם [ובזה יובן שבזמן קדמון ובפרט בזמן חז"ל והפוסקים הקודמים כל שיטת דגי הים היה יומית כך שהדגים הגיעו עם בני המעיים אל הבית של האנשים ולכן תולעת זו ידעו עליה בבני המעיים ולא בבשר. ומאידך בשנים האחרונות ששיטת הדיג היא עם הקפאה לפתע אנו רואים גם בבשר].

ו. מה ססימת שכשיש כשרות ודאי שפיר דמי, לצערי הרב העובדות אינן נכונות בעליל, כי למעשה רוב ככל הבדצ"ם הנמצאים ומצויים בכשרות הדגים, אינם מקפידים על זה חלקם משוגג ורובם במזיד כי התרענו בפניהם מספר רב של פעמים. מלבד ועד כשרות אחד שהחמיר בזה ולא עשה שם ייצורים כלל. ולצערי המכון למצוות התלויות בארץ בעל כורחו היחיד שמייצר בסין תוך בדיקה של מפקחי כשרות מומחים לדבר שבדקים כל דג בשיטות המיוחדות לכל דג ודג בנפרד, והגם שאיננו ועד כשרות במגמת המכון, אולם כיון שראיתי שזה ממש מכשול לרבים ובמקום שאין איש השתדל להיות איש. והדברים נכתבים ממש מתוך כאב יעזרנו הי"ת, והוא רחום יכפר עוון. ויהי"ר שלא תצא תקלה תח"י.

בברכה - שניאור ז. רווח

הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א
 חוקר תורני ראשי ומנהל תחום
 פסיקה הלכתית של המכון

בענין כס פלפלי

א. בגמרא ברכות (דף לו:): כס פלפלי, רב ששת אמר שהכל רבא אמר לא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כס פלפלי ביומא דכפורי פטור כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור. ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבא דאינו מברך כלום וכן פסק הרמב"ם בהל' שביתת עשור (פ"ב ה"ז) וכן פסקו הטוש"ע סי' תריב ס"ח והסביר הכס"מ הטעם משום דרבא בתרא הוא. וכל זה בפלפלים יבשים אבל ברטיבתא מבואר בגמרא דפלפלי פרי הוא לענין ערלה ועץ מאכל קרי ליה (רש"י יומא פא:): לכן כס פלפלי רטיבתא ביומא דכפורי חייב (טוש"ע סי' תריב ס"ח). ולפי זה גם לענין ברכה צריך לברך עליו בורא פרי העץ ברטיבתא, כיון דפרי עץ הוא לענין ערלה וכן פסקו התר"י והרא"ש וכן הביא הב"י בשם הרשב"א והראב"ד וכתב הגר"א דכן עיקר.

ב. אבל הרי"ף והרמב"ם כתבו לברך על הרטיבתא בורא פרי האדמה וכן כתב הב"י בשם רב האי גאון. והטעם, כתב הב"י בשם תשובת הרשב"א, דכיון שאין נוטעים אותם אלא על דעת שיתבשו, ואז רובם שחוקים כתבלין ואינם נאכלין בפני עצמן אלא מיעוטם לפעמים, אין מברכין בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה. וקרוב היה שלא יברכו עליהם אלא שהכל כדין קורא של דקל אלא לפי שנאכלין המעט מהן ברטיבותן ואף אדעתא דהכי נטעי קצת, מברכין בורא פרי האדמה, ע"ש. והמאירי כתב הטעם, דכיון שאין דרכו לאכלו בעין דיו בפרי האדמה.

ועי' נח"ד שכתב דלא זכה להבין תירוץ שו"ת הרשב"א "ופשרה זו אינני מכיר וכו' לכן דברי הרי"ף והרמב"ם נפלאו ממני", ע"ש. וגם התר"י חלק על הרי"ף וכתב דלא אמרו רטיבתא בפה"א אלא בזנגבילא בלבד אבל הפלפלי רטיבתא לא אמרו כלל וכו' וכיון שלא דיברו בכאן ברטיבתא (לענין פלפלי) מברך בפה"ע כיון שחייב בערלה, עכ"ל.

ג. והנה עיקר הדקדוק שכתב התר"י דפה לא אמרו במפורש אלא על זנגבילא רטיבתא ולא על פלפלי, נסמך על גירסת הגמרא אצלנו בברכות אמרי ליה

רבנן למרימר כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור והאמר רבא האי המלתא דאתיא מבי הינדואי שריא ומברכין עליה בורא פרי האדמה לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא, ע"ש. ומבואר דכל הקושיא היתה מזנגבילא ומשמע דהמלתא הוא זנגבילא ורק עליו נאמר בפה"א. ושוב ראיתי בפי' רב האי גאון על המשנה פ"ג דעוקצין מ"ה שכתב דזנגבילא היא הומלתא. וכן הוא בחידושי הריטב"א והמאירי.

אבל בגמרא דיומא (דף פא:): גרסו אחרי תירוץ הגמרא לענין פלפלי דלא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא, א"ל רבינא למרימר והאמר רב נחמן האי הימלתא וכו', ע"ש. ולא גרסו בתחילת דברי המקשה כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור והאמר וכו' (ויש עוד כמה שינויים בשמות האמוראים) ולפ"ז לא מבואר דהימלתא הוא דוקא זנגבילא. ואדרבא נראה יותר שזה נאמר על פלפלי דלעיל מיניה דברטיבתא מברכין עליהם בפה"א ואפשר דגם במסכת ברכות היה לרי"ף ולרמב"ם אותה גירסא כמו שאנו גורסים ביומא ומיושב מה שפסקו לברך על פלפלי רטיבתא בפה"א. ושוב מצאתי בחי' הרמב"ן שכתב דאולי סברו (הגאונים) דהאי הימלתא וכו' דפלפלי היא אבל סיים שם הרמב"ן דזה אינו נכון. ולאחר זמן ראיתי שכך מדויק מלשון הסמ"ג (מ"ע כז) דהימלתא כולל גם פלפלי וז"ל (בקיצור) הפלפל והזנגביל יבשים אין טעונים ברכה וכו' וכשהן רטובים מברכין עליהם בפה"ע ומותר אם עשאוה עכו"ם וכו' וקורין בלשון התלמוד הימלתא ובלע"ז ייניבר"א קונדור"ט, הכי מסקינן בפרק בתרא דיומא ובכיצד מברכין ויש גירסא אחרת בספרים שפלפלין והזנגבילא רטובין מברכין עליהם בפה"א וכן פוסק רבנו משה בפ"ח דברכות וכן יש בה"ג ועיקר, עכ"ל.

ד. ולענין זנגבילא רטיבתא משמע לפי גירסת הגמרא שלנו דהוא ההומלתא דאתיא מבי הינדואי ומברכין עליה בורא פרי האדמה וכן משמע שהסכימו הרי"ף והרמב"ם לדינא (אף שהיה להם גירסא אחרת בגמרא כנ"ל) וכן פסקו הרא"ש והטור (סי' רב) והסביר הטור הטעם דכיון שאינה עיקר הפרי מברכין עליה בורא פרי האדמה, ע"ש. והב"ח הקשה על דברי הטור דהלא זנגבילא הוא מה שקורין אותו אינגב"ר ולפי הנשמע הוא השורש שתחת הקרקע [וכן כתב המאירי דהזנגביל גדל בארץ] ואין שם פרי אחר אלא אותו השורש והוא עיקר הפרי ואם כן פשיטא דאין לברך עליו בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה ומאי קאמר כיון שאינה עיקר הפרי וכו' והביא הב"ח שמצא גירסא אחרת בספר ישן כ"י וז"ל ומ"מ כיון שהוא עיקר הפרי מברכין עליו בורא פרי האדמה, ע"ש.

אבל בריטב"א בה' ברכות מבואר דזנגבילא הוא אילן אלא דאעפ"כ מברכין עליו בפה"א שאינו אוכל מהפרי אלא מהעץ, ע"ש. והוא כדברי הטור. ובאמת הסמ"ג (עשין כז) היה גורס באחת הגירסאות שהעתקנו לעיל האי הומלתא דאתיא מבי הינדואי שריא ומברכין עליה בורא פרי העץ אלא דסיים שם הסמ"ג דהעיקר כהרמב"ם והבה"ג שגרסו בפה"א, ע"ש. וגם הב"י (ס"סי רג) כתב על ההומלתא לברך בפה"א או בפה"ע וכן כתב בדברי חמודות. ובאמת גם בתרומת הדשן (סי' כט) מצאתי כתוב לברך על ההומלתא בפה"ע אלא דנראה דט"ס נפל בדבריו שהרי כתב שם דההומלתא היינו בשמים שחוקים שקורין גימא"ן וויר"ץ שהזכיר בברכות מהר"ם ושם כתב דיש לברך עליהם בפה"א.

[והטור סי' רד הזכיר עוד גירסא דיש לברך על ההומלתא שהכל. וכבר הקשה ט"ז שם (ס"ק יד) על גירסא זו].

אבל התר"י כתב דהומלתא הוא זנגבילא מרוקח בדבש (ולא זנגבילא רטיבתא) וכן הוא בחידושי הריטב"א והמאירי דהימלתא היא מרקחת הזנגביל וכן כתב הב"י (סי' רג) דבגמרא משמע דהומלתא הוא זנגביל מרוקח. ונראה דדקדק כן מהברייתא שהביאה הגמרא האי הומלתא דאתיא מבי הינדואי שריא והיינו שאינו נאסר משום בישולי נכרים, משמע דמבשלים אותה.

ה. והנה רש"י ביומא (דף פא:) פירש דקושיית הגמרא שם הוא מזה שמצאנו דהומלתא דאתיא מבי הינדואי שריא ואין בה משום בישולי נכרים משום דנאכלת כמות שהוא חי ואיך אמרת דכס זנגבילא ביומא דכפורי פטור ועל זה תירצה הגמרא לא קשיא הא ביבשתא הא ברטיבתא. ונראה כונת הגמרא דרטיבתא נאכלת כמות שהוא חי ואין בה משום בישולי נכרים אבל יבשתא אינה נאכלת בלי בישול ויש בה משום בישולי נכרים. וכן כתבו הב"ח והל"ח הביאם המ"א (סי' רג סק"ד) וכן כתב הט"ז (סי' רד ס"ק יד).

ומה שלא פירש רש"י דקושיית הגמרא ממה שאמרו דמברכין עליה בפה"א נראה דהבין רש"י דמזה לא קשיא כלל דכיון דהומלתא הוא על ידי רקוח פשוט דראוי הוא לאכילה ויש לברך עליה ושוב ראיתי שכן ביאר בתוס' יוה"כ ביומא שם. ולפ"ז על פלפלי יבשי שעל ידי רקוח גם כן יש לברך בפה"א כרטיבתא (אליבא דהרי"ף והרמב"ם) וכן ביאר גם במחה"ש על המ"א (שם) וכן משמע בט"ז (שם).

ו. והנה המ"א (שם) הקשה על פרש"י דהא גם יבש נאכל כמות שהוא חי על ידי לחם ומלח דאין צורך שיהיה ראוי לאכול בפני עצמו דאל"כ דג מליח נמי ליתסר משום בישולי נכרים וכן חומץ ושמן דאין נאכלין חי לבדן. ולכן ביאר המ"א דעיקר קושיית הגמרא הוא מזה שמברכין עליה בפה"א ומה שקשה על זה דפשיטא שיש לחלק בין ע"י רקוח לשלא ע"י רקוח תירץ המחמה"ש דזה גופא מה שתירצה הגמרא הא ברטיבתא הא ביבשתא ורטיבתא פי' ע"י רקוח. וכתב דכן משמע בתוס' שכתבו רטיבתא כגון ליטוארי"ו והיינו המרוקח כמו שפרש"י על הומלתא דהוא ליטוארי"ו. וכן ביאר התה"ד (סי' כא) דליטוירג"א (נראה דכך גרס ברש"י) שהזכיר רש"י הוא דבר מרוקח.

והסביר המחמה"ש דמה שנקטה הגמרא הא ברטיבתא היינו דעל ידי הרקוח נעשה דינו כרטוב, ע"ש. (ובזה מיושב מה שהעיר הלחם חמודות דהגמרא תפסה שתי קצוות וכו', ע"ש). ומ"מ יש ללמוד מדברי המחמה"ש דגם ברטיבתא שלא על ידי רקוח מברכין עליה בפה"א, ודו"ק.

ז. והנה הב"י (סי' רג) הקשה על מה שכתב הטור דהומלתא בפה"א דזה כבר נתבאר בסי' הקודם שעל זנגבילא רטיבתא מברך בפה"א ותירץ דקמ"ל דמשום שנתרקח לא נשתנית ברכתו לברך שהכל, ע"ש. והבין הב"ח דהב"י חשב דהטור התכוון להומלתא הנעשה מזנגביל רטוב המרוקח אבל ביבש מרוקח אינו מברך כלום והעיר הב"ח דבשו"ע חזר בו שכך כתב בסי' רג ס"ו על הזנגביל שמרקחים אותו כשהוא רטוב בפה"א ונראה דהוא הדין אם מרקחים אותו יבש כיון שעל ידי כך הוא ראוי לאכילה הזנגביל עיקר ומברך עליו בפה"א, ע"ש. אבל הדברי חמודות על הרא"ש (סי' ו או יב) כתב דהב"י לא פירש יפה בדבר אם המרוקח הוא דוקא ברטיבתא כמו שנראה מסוף לשונו או שכל זנגביל המרוקח יש לו דין הומלתא ולבסוף הכריע על פי דברי השו"ע דאפילו ביבש מרוקח מברך בפה"א והוא כהדרך השני. [ובתוך דברי הלחם חמודות נפל ט"ס לענ"ד שכתוב שם "ואם" המרוקח הוא דוקא וכו' עם וא"ו ואין לזה מובן כמו שיראה המעיין והעיקר למחוק את הוא"ו].

ומשמע בפמ"ג (א"א אות ד) דעיקר דיוקו של הב"ח הוא ממה שאמר הב"י דקמ"ל דמשום דנתרקח לא נשתנית ברכתו ואם אפילו ביבש מרוקח מברך בפה"א כמו שכתב בשו"ע אם כן עדיפא מיניה היה לו לומר בב"י דקמ"ל דאף ביבש על ידי רקוח מברכין בפה"א אע"פ שבלא רקוח לא מברכין עליו כלום וכן משמע בלחם חמודות שכתב דמסוף דברי הב"י נראה דרק על הרטוב המרוקח

מברך בפה"א והיינו כמו שדייקנו. והפמ"ג שם דחה דיוק זה דע"כ השו"ע פי' הגמרא לענין בשולי עכו"ם ובהא חילקה הגמרא בין יבשתא לרטיבתא אבל לענין ברכה אין חילוק לענין מרוקח בין יבשתא לרטיבתא והיה קשה לב"י דאם כל ברייתא זו עוסקת ברטיבתא אם כן מאי קמ"ל דמברכין בפה"א הא אף ברטיבתא בלא רקוח מברכין בפה"א ולזה כתב דהו"א דבמרוקח נשתנית ברכתו, קמ"ל. והשתא אין צריך לומר שהמחבר חזר בו, ע"ש. [אלא דלפי ביאור זה דגם על יבש מרוקח מברכין בפה"א צריך ביאור מה שהקשה הב"י דכבר נתבאר זה בסימן הקודם דקמ"ל הטור דאף ביבש מברכין בפה"א, וצ"ל דהא נמי פשיטא הוא דהמרוקח דינו כרטיבתא כיון דהשתא מיהת ראוי הוא לאכילה כמו הרטיבתא].

אבל בראש יוסף משמע דהבין לפי השו"ע דקושיית הגמרא מברכה. וכן כתב הדברי חמודות דלפי השו"ע דגם ביבש מרוקח מברך בפה"א מה שאמרו בגמרא הא ברטיבא אין פי' דההומלתא נעשה מזנגביל רטוב אלא כלומר דההומלתא הוא רטיבתא כלומר שיש לו דין רטיבתא, ע"ש. והוא כמו שהבין המח"ש לפי המ"א.

ח. ובעיקר דברי השו"ע דאף ביבש מרוקח מברך בפה"א, עי' בה"ג (דף ח. טור ב) שכתב זנגבילא רטיבתא אע"ג דאית ביה דובשא "כיון דלא יביש כלל" איהו עיקר ומברכין עליה בפה"א, ע"ש. וכן משמע במאירי דמברכין בפה"א אם נעשה מזנגביל רטוב שהזנגביל עיקר. משמע דאם היה יביש היו מברכין עליה שהכל דהדבש עיקר. ועוד יש לדייק ממה שכתב הבה"ג "אע"ג דאית ביה דובשא" דזנגבילא רטיבתא בלא דבש כל שכן דאית לן לברך עליה בפה"א והוא כמו שתירץ הב"י דבמרוקח הו"א דנשתנית ברכתו, ודו"ק.

ט. והטור (סי' רג) שם כתב בשם הר"ם מרוטנבורג נראה לי על בשמים שחוקים מעורבין בסוכרא מברכין בפה"א כמו הומלתא, ע"כ. וכן פסק השו"ע (סי' רג ס"ז) בשמים שחוקים עם סוקר הבשמים עיקר ומברכין עליהם כדן ברכת אותן בשמים.

והקשה הב"י דבשמים שחוקים היינו הומלתא כמו שפרש"י ביומא (דף פא:): דהומלתא, בשמים כתושים בדבש ומאי אתא הר"ם להשמועינן ותירץ הב"י דשאני הומלתא כיון שהפרי הוא מבושל בדבש נראה שהדבש לא בא שם אלא להעמיד הפרי והלכך מברך בפה"א או בפה"ע אבל הכא שהבשמים אינם מבושלים עם הסוקר הו"א דסוקר עיקר ומברך שהכל, ועוד היה אפשר לומר

דהומלתא שאני דהפרי שלם אבל הכא שהבשמים שחוקין הו"א שהם בטלים לגבי הסוקר ומברך שהכל, קמ"ל דהכא נמי הבשמים הם עיקר ומברכין עליהם אלא שמדברי רבנו (הטור) בסי' ר"ד משמע דהומלתא נמי הם בשמים שחוקים, עכ"ל. שוב ראיתי שכן הוא להדיא בתה"ד (סי' כט) דהומלתא היינו בשמים כתושים שכתב מהר"ם. ולכאורה הוא מפורש להדיא ברש"י ביומא שהזכרנו אלא דחשב ה"ב" דשמא הטור היה מפרש דהומלתא הוא זנגביל שלם מבושל בדבש והשתא קמ"ל דה"ה לבשמים כתושים בסוקר אלא דשוב ראה ה"ב" דבסי' ר"ד פירש הטור שהם בשמים שחוקים, וק"ל.

והט"ז (סי' רג סק"ב) כתב דמה שתירץ ה"ב"י הוא דוחק והוא ז"ל תירץ דהומלתא היא מפוטמת בדבש אבל אינו הרבה כל כך בעין אלא שנבלע הדבש בבשמים ולכן הבשמים עיקר אבל מהר"ם מיירי בשהסוקר מעורב ביניהם והוא הרבה בעין לפנינו כמו הבשמים וס"ד לברך כמו על הסוקר כיון שהסוקר ראוי טפי לאכילה, קמ"ל דאפילו הכי הסוקר טפל, ע"ש.

הרב יוסף צברי שליט"א

מח"ס "ויען יוסף"

בדין נטע רבעי

פסק השו"ע (סי' רצ"ד סעיף ו'): "פירות רבעי יש להם דין מעשר שני לכל דבר ובזמן הבית היו צריכים להעלותן לירושלים לאוכלם שם או לפדותם ולהעלותן לירושלים לאוכלם שם או לפדותם ולהעלות הפדיון שם והם מותרים מיד אחר הפדיון, והאידינא שאין יכולים להעלותם לירושלים פודים אותם אחר שיגמרו ויתלשו, ויכול לפדות את כולם בשוה פרוטה אפילו הם רבים וישליך הפרוטה לים הגדול או ישחקנה ויפזרנה לרוח או ישליכנה בנהר אחר שחיקה ויברך בשעת פדיון אשר קדשנו במצוותיו וציונו על פדיון רבעי או יפדה בפירות שישוו שוה פרוטה שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהוא אשפי"רו אוטמאני"ס ששוקל ט"ז גרעיני שעורה שהוא רביע דרה"ם.

וכתב הרמ"א ע"ז: "הגה, ומטבע הרגילה במדינות אלו החצי וינ"ר הוא יותר משוה פרוטה ופודין עליו". והוסיף השו"ע: "פירות רבעי פטורין מלקט ושכחה ופרט ועוללות".

ובסעיף ז' פסק השו"ע: "דין נטע רבעי נוהג אף בחוצה לארץ, ויש מי שאומר שאינו נוהג אלא בארץ אבל בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון". וכתב ע"ז הרמ"א: ויש אומרים שאינו נוהג בחוצה לארץ רק בכרם ולא בשאר אילנות".

א. פתיחה לדין נטע רבעי [רבעי לכהן או לבעלים, וטעמי המצוה].

בפרשת קדושים כתיב: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (י"ט כ"ד) אך בתור מצוה נפרדת לא בלאו כמניעת הערלה אלא עשה נצטוינו בפס' הבא: "ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש הילולים לה", ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני ה' אלוקיכם".

ומבואר שזו מצוה נפרדת וכן מוכח דברי ספר החינוך שדין ערלה ביאר במצוה רמ"ו ודין רבעי ביאר במצוה רמ"ז, וכתב ז"ל: "להיות נטע רבעי כולו

קודש, פירוש כל פירות היוצאין באילן בשנה הרביעית לנטיעתו הם קודש כלומר שהם נאכלים לבעלים כמו מעשר שני בירושלים וזו היא קדושתן שנא' וכו' קודש הילולים לה' ובא הפס' שהם לבעלים ופרוש הילולים הוא שיאכלוהו הבעלים בירושלים וזהו ההילול וזה יקראו חכמים בכל מקום נטע רבעי" עכ"ל.

ובלשון "הילולים" דמשמע שבפרי זה נקיים הודאה והלל להש"ת על פירות הנטיעה, לא מבואר כיצד תתבצע אופן ההודאה, האם בנתינה לכהן בביהמ"ק או בהעלאה לירושלים ואכילתם שם בקדושה כמעשר שני.

אלא שמבואר במשנה בפאה (פ"ז מ"ו): "כרם רבעי בית שמאי אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור, ובית הלל אומרים יש לו" ופי' הרב ברטנורא פלוגתייהו: "ב"ש אומרים אין לו חומש – אף על פי שטעון פדיון כמעשר שני אין הבעלים מוסיפים את החומש דלא כתבה תורה בו חומש, ובית הלל אומרים יש לו חומש ויש לו ביעור, בית הלל ילפי קדש קדש ממעשר. מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור ובית שמאי לא ילפי קדש קדש ממעשר" עכ"ל, וכיון דקי"ל דהלכה כבית הלל, א"כ מבואר שדין נטע רבעי כמעשר שני ממש.

וטעמייהו דבית הלל מבואר בגמ' בקידושין דף נ"ד ע"ב: "ובית הלל אומרים סלו לגת מ"ט דבית הלל גמרי קודש קודש ממעשר, מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור". ע"כ.

עוד דרשה מצאנו שדרשו חז"ל ע"ז בספרי על הפס' בפרשת נשא [במדבר ה' הביאו ג"כ החינוך אות לא' שם מהדו' המלבי"ם עמ' כ"ד] "ואיש את קדשיו לו יהיו" – כל הקדשים היו בכלל שנאמר ואיש את קדשיו לא יהיו משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהנים, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים והפסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים ע"כ. הרי דמבואר להדיא דנטע רבעי נאכל לבעלים ולא ניתן לכהנים שזהו הילולו".

ובדרך זו פרשו כל מפרשי התורה את הלשון "קודש הילולים לה'", שכן פירש רש"י: "יהיה כל פרי קודש – כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ, קדש לה' – מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומות ירושלים אלא בפדיון אף זה כך ע"כ, וכן פירש הרשב"ם: "קודש הילולים – קדש כמעשר שני לאוכלו בירושלים ולהלל לבורא שכן מצינו במעשר שני שיאכלוהו במקום אשר יבחר וכו' ע"כ. וע"ע בספרי ראשונים ומוני המצוות שכולם הלכו בדרך זו.

אלא שבתרגום יונתן בן עוזיאל כתב על פס' זה: "ובשנא רביעתא יהי כל אינביה קודשי תושבחן קדם ה' מתפרק מן כהנא" ע"כ. ועל פי דבריו כנראה פירש גם האבן עזרא שם: להלל לה' והכהן יאכלנו ע"כ, משמע דפירשו שפדיון זה שנא' בו הוא כפדיון הבן וכדו' והך הילולים לה' משמע שיתננו לאכילה למשרתי ה' הם הכהנים בביהמ"ק.

ולפי מה שנתבאר צ"ע, הלא חז"ל השוו בגמרא ובמשנה ובספרי דין נטע רבעי למעשר שני ואין שייכות במעשר שני לכהנים ומדוע נטע רבעי ינתן לכהנים, ועל מה סמכו לפרש קרא נגד המבואר בחז"ל. אמנם על יונתן בן עוזיאל לא קשיא כ"כ דהא תנא הוא ויתכן דפליג על בית הלל ודעימייהו בפרושא דקרא אף דלא פסקינן כוותיה, אך על האבן עזרא יקשה אמאי נמשך אחר תרגום יונתן נגד מקורות חז"ל ההלכה ושאר הראשונים.

אמנם ע"י דרשת הספרי יש מקום לישוב, שכן מבואר שם שכל הקדשים היו בכלל מתנות כהונה, וביניהם מעשר שני ונטע רבעי, ומתפסק "ואיש את קדשיו לו יהי" מיעטו חז"ל כמה קדשים שילכו לבעלים ומהם מעשר שני ונטע רבעי, ולפי"ז בפרשת קדושים שבספר ויקרא כאשר השמיעונו שם דין נטע רבעי עדין היה הנטע רבעי בכלל הקדשים ששייכים לכהנים ולכן שם בשלב זה באמת פירוש הפסוק "קודש הילולים לה'" היינו שילך למשרתי ה' ע"י פדיון, ורק אח"כ בפרשת נשא שבספר במדבר נתחדש שמעשר שני ונטע רבעי שייכים לבעלים, ותרגום יונתן והאבן עזרא פרשוהו לפי השלב המוקדם אף ששאר המפרשים פרשוהו אליבא דהלכתא.

ובטעם מצות נטע רבעי כתב החינוך שם בזה"ל: "משרשי המצוה, שרצה האל להיות האדם מתעורר להלל להשם ברוך הוא בתחילת מבחר פירות אילנותיו, כדי שינוח עליו נועם השם וברכתו ויתברכו פירותיו כי האל הטוב חפץ בטוב בריותיו, ולכן צונו להעלותן ולאכול אותן במקום שבחר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא כי שם ציוה ה' את הברכה, ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הרביעית" עכ"ל, ודבריו שונים מדברי הרמב"ן, כיון ששם כתב הרמב"ן שהעיקר בהביאנו את מבחר הפרי דוקא הוא כדי "לכבד את ה' מראשית כל תבואתינו", וכאן רבינו אזיל לא מצד כבוד ה' שכבודו שניתן לו דבר מובחר אלא מצד כבוד האדם באופן הודאתו שלכן הדגיש "מתעורר להלל לה' ב"ה בתחילת מבחר פירותיו" וכו'.

וההבדל בין כבוד להודאה הוא, שאם נסתכל על הדבר מצד הכבוד שבו, יש כאן כעין תביעה על האדם, שאם אתה מקריב קרבן להשי"ת אתה חייב ליתן לו מן המובחר, וכדמצינו במעשה קין והבל שנא' שם: "ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה" ופרש"י "מן הגרוע", והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהו, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה וגו' ע"כ [בראשית ד, ג-ה] והטעם דכיון שהקריב לה' מהדבר הגרוע הוא עליו תביעה כיצד הנך מקריב לה' שנתן לך את כל הדברים המובחרים דוקא מדבר גרוע, אך ענין ההלל וההודאה הוי הסתכלות אחרת, שכיון שצריך להודות לה' על מעשיו כדי "להוסיף לכם תבואתו" אין ראוי להודות אלא על הדבר הכי מובחר שה' נותן, שכמו שהמקבל מאדם סכום מועט ואח"כ סכום מרובה ברור שלא יודה לו רק על הסכום המועט, כך לא נוכל להודות על מקצת הפרי עד שיצא הפרי השלם מן העץ שאז זו תכלית ההודאה וכלשון הפסוק "קודש הילולים לה" דמשמע שעיקר טעם המצוה מצד ההודאה והלל הוא ודו"ק.

עוד כתב החינוך שם: "ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום ההוא קצת פירותיו, כגון זה ומעשר שני וגם מעשר בהמה, כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה וכו' עכ"ל. וכונתו כנראה לחכמי הסנהדרין שישבו בלשכת הגזית בביהמ"ק, והוי כטעם מצות העליה לרגל שבראיית הכהנים ומקדש היו מתקדשים ומתעלים ברוחניות ושואבים רוח הקודש ונשארת תועלת זו להם משך כל השנה, אה"נ מתעלים בעלייתם לירושלים עיר הקדש מקום לימוד התורה מאז ומעולם.

ג. פדיון נטע רבעי במחובר – דברי הרשב"א והשאלות

כתב הטור "והאידינא שאין יכולין להעלותן לירושלים פודין אותן אחר שיגמרו ויתלשו" עכ"ל, ומבואר דלא שייך לפדות במחובר. ורבינו יונה [בברכות דף כ"ה ע"א ד"ה ודין] כתב בזה"ל: "ויש טועים ופודים במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר, וזה אינו כלום שבפירוש מוכיח במסכת ערכין שיעשו הפדיון בתלוש. עכ"ל.

והבית יוסף האריך ליישב מנהגם ולהוכיח שאין הם טועים, כיון דאפי' אם פודהו במחובר כל שמפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט שפיר דמי, ובבדק

הבית כתב: וז"ל הרשב"א פדיון אפשר דאינו במחובר ודתניא בתוספתא וכן דעת הרמב"ן ובתור הכי מסיק דפודין אותו במחובר ומעשים שבכל יום כן וכן דעת רב אחא משבחה וכו' עכ"ל, ולכאורה נראה מכאן דיש ראשונים דס"ל דשייך לפדות במחובר לגמרי, ונבוא להוכיח את ביאור דברי הרשב"א בזה.

והנה הרשב"א בתשובתו [ח"א א סי' תשמ"ד] מיירי לגבי פדיון רבעי, וכתב בזה"ל: "ופדיון אפשר דאינו במחובר, וכדתניא בתוספתא דמעשר שני [פ"ה הל' יא'] בית שמאי אומרים אין פודין אותו בענבים אלא יין, ובית הלל אומרים יין וענבים, הכל מודים שאין פודין אותו במחובר. וכן דעת הרמב"ן עכ"ל, ובהגהות שבמהדורת שו"ת הרשב"א מכון ירושלים ציינו שהגירסא בתשובות המיוחדות היא הרמב"ם, וכ"כ להגיה בהגהות הטור מהדו' שירת דבורה אות כ"ח, שלא נמצא כן ברמב"ן אלא דוקא בדברי הרמב"ם שפסק בפרק ט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ב': "ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני". ועוד מוכחת טעות מדפיסים זו ממה שכתבו באותה תשובה ברשב"א "ומיהו הרמב"ן כתב שאין נוהג בחו"ל אלא ערלה ולא כרב רבעי", וזוהי דעת הרמב"ם הידועה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות הל' ט"ו ובפרק ט' מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה א', אלא דמהא לא תקשי דסו"ס אף הרמב"ן בחידושיו לר"ה דף ט' ע"ב ד"ה והרמב"ם חדש עוד, הסכים לפסק הרמב"ם בזה וחזקו בראיה מהירושלמי ע"ש. וא"כ מסתבר דגם הכא טעו.

ועל זה הוסיף הרשב"א וכתב: "ובת' הכי אפיק דפודין במחובר ומעשים שבכל יום כן וכן נראה מדברי רב אחא וכו' ע"כ. ולכאורה אם כונת הרשב"א היא על דעת הרמב"ם מהו לשון "ובת' הכי אסיק", האם כונתו לתשובה של הרמב"ם שאינה ידועה לנו שהסיק דפודין במחובר וזוהי כונתו ב"ובתשובה הכי אסיק" וכו', וע"ז הוסיף שאף דעת רב אחאי גאון כן.

אלא שבבית יוסף שהביא בבדק הבית לדברי הרשב"א פירש דלשונו הוא "ובתור הכי אסיק" וכו' וגירסא זו ופירושה צ"ע, דהלא אם נתכוין הרשב"א לדברי הרמב"ם בפסקיו, כיצד מוסיף הוא לומר שאח"כ חוזר בו הרמב"ם לומר שפודין במחובר, והלא בהל' ז' שם פסק הרמב"ם וז"ל: "מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה שיד הכל שוה, צריך לציינו בקוזזות אדמה כדי שיכירו בו ולא יאכלו ממנו עד שיפדו וכו' והצנועין היו מניחין את המעות בשנת השמיטה ואומרים כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו שהרי אי אפשר לפדותו

במחובר כמו שביארנו" עכ"ל הרמב"ם, הרי לך בהדיא שדעת הרמב"ם אף בהמשך דבריו להשאר בדבריו הראשונים ולא לחזור בו, וא"כ מהו "ובתר הכי אסיק" שכתב הב"י.

ושמא נפרשו שבא להוציא מהרמב"ם שיש אופן דאפשר לפדות הפירות במחובר כגון אופן הצנועין שאף שהפירות היו מחוברין הפרישו מעות והתנו שיחול הפדיון לכשיתלקט וכדאמרי "כל הנלקט", וכמ"ש הב"י, ואה"נ לזה ציינוהו הרשב"א והב"י למימר דיש אופן דשיך להפריש במחובר. אלא דגם זה יקשה: א. מקיצור לשון הרשב"א בזה, דהו"ל לפרש כיצד יועיל פדיון במחובר ולא בכל גוונא. ב. מלשון "ומעשים שבכל יום כן" שלא מצאנוה בדברי הרמב"ם, ואף הנידון בצנועין אינו מעשים שבכל יום אלא שייך רק בשנת השמיטה וכדו', ושמא הרשב"א הוסיפה וצ"ע.

ומכל זה מתברר שלשון "ובתר וכו'" קאי על "ובתשובה" וכונתו לתשובת הרמב"ם או הרמב"ן דאינה לפנינו. [ובהערות לרשב"א מהרו' מ"י כתבו דתחת לשון "ובת' הכי אסיק" צ"ל "ובתשובה משמע", ונ"ל דקשה לשנות בכדי גירסא של ג' תיבות בל' הרשב"א, ואף בב"י העתיקו כך.]. ולגבי מה שכתב הרשב"א "והיה דאין פודין במחובר כתב רב אחא וכו', העיר בהעמק שאלה [שאלתא ק' אות יז' ד"ה מהראוי] דהרשב"א עצמו בחידושו לב"ק פרק מרובה ציין שאלו דברי הר"ש, וכן העירו בהגהות שו"ת הרשב"א דבמיוחדות גרסי רבינו שמשון וכו' בפרושו למסכת מעשר שני פרק ה' משנה ה' ד"ה תני. ע"ש.

ובבירור דעת רב אחאי גאון שכתב הרשב"א משמו דס"ל דאין דפודין אפי' במחובר כתב הנצי"ב בהעמק שאלה שם: "מיהו מש"כ דנראה מדברי רבינו שפודין במחובר, מבואר שלא ראה בפירוש אלא מכלל דבריו הבין כן, ולפי נוסחא הישנה שבדפוס אין שום משמעות ליה, וגם לפי נוסחת הכת"י אין הכרח לזה, ואפשר שלהרשב"א ז"ל משמע מהלשון דאיתא בכת"י מיתי ד' אשכולות מארבע פינותיו וכו' ואי כבר נתלשו כל הפירות הרי נתערבו וכולן נתלשין ומונחין במקום אחד, וגם למה ליה להביא ה' אשכולות וכו', אלא ודאי מיירי שלא בא בעה"ב עדיין לבצור הכרם, וגם לשון ואומר תחיל קדושתיה דהאי פרדסא על הלין חטי וכו' נשמע שעדיין הפירות בפרדס ולא באוצר מונחין, אמנם למש"כ אין מדברי רבינו סתירה לדעת הרמב"ם שכתב שאין פודין רבעי במחובר, כמו במע"ש, דהרמב"ם מיירי בא"י דוקא וכו' אבל רבינו דמיירי בחו"ל דלא בעינן אלא חלול

להתיר אכילה וכו' עכ"ל ההעמק שאלה. ונמצא שאף לפי מה שפירש דעת רב אחאי גאון כ"ז שייך דוקא בפודה בחו"ל אך אכתי אין לנו הוכחה להתיר מדבריו פדיון במחובר אף בא"י במקום בו נתחבר הב"י והשו"ע.

ומכל מקום לפנינו קיימי דברי הרשב"א עצמו בסוף תשובתו במה שמדייק מדברי הר"ש וז"ל: "וההיא דאין פודין במחובר כתב ר"ש [כצ"ל כמשנ"ת] ז"ל דטעמא משום דלא בקיאי בשומא בעודו במחובר מידי דהוה אענבים לב"ש, וההיא דאמרינן בצנועין דמחללין במחובר דאמרינן במרובה [ב"ק ס"ט ע"א] התם תקנתא עביד שלא יכשלו, והלכך בזמן הזה דקי"ל כשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, מוקמינן ליה אדינא דאוריתא ואף במחובר שפיר דמי" עכ"ל, ומבואר מדברי הרשב"א לחלוק על דברי רבינו יונה והרמב"ם ומתיר הוא פדיון מחובר להדיא ולא רק אם מפרש דכ"ה לכשיתלקט, ומדהביא הב"י בבדק הבית אף לסוף לשונו משמע דסמך על דבריו עכ"פ לישוב את מנהג הפודים במחובר דלא ליקרי להו טועים.

אמנם בשו"ע פסק: "פודים אותם אחר שייגמרו ויתלשו" וכלשון הטור, משמע, דס"ל למרן דלכתחילה יש להחמיר ולא לפדות במחובר וכדעת הרמב"ם ורבינו יונה, ואף שבב"י הביא לראשונים המתירים לא רצה להקל כמותם בעיקר הדין דמיראי הוראה היה מרן השו"ע, ומ"מ אף אחר מה שפסק מסתברא מילתא דבדיעבד הפודים במחובר יש להם על מה לסמוך.

ולפי זה מה שכתב בנהר מצרים [הלכות ערלה אות י"ב] דמרן השו"ע חזר בו ממש"כ בב"י ע"ש, אין נראה דחזרה אין כאן דאף בב"י לא האריך על עיקרא דדינא אלא ליישב מנהג העושים כן דלא ליקרי להו טועים, משמע שאף בב"י לא העלה להדיא להתיר, והודה לדברי הטור וקמאי ודעימיה דהחמירו בדבר עכ"פ לכתחילה, ובדיעבד יסמוך ע"ד הרשב"א וכ"פ בילקוט יוסף עמ' תרנ"ב.

ג. הראשונים המתירים פדיה במחובר

מדברי הריטב"א בשו"ת מבואר להדיא בשם הגאונים דשרי לפדות במחובר, שכ"כ בתשובה קמ"ה בזה"ל: "אשר שאלת כיצד פודין הכרם בזמן הזה, קבלת הגאונים ז"ל בזה שהולך בעל הכרם ושנים עמו אל הכרם ויגבול להם כל הכרם ויקיפוהו כולם ויטול ה' אשכולות ויברך וכו' ויאמר כל פירות הכרם הזה שהגבלנו בין מחוברים בין תלושים יהיו מחוללין על חיטים או שעורים אלו

ויאמר כן ג' פעמים וקלי להנהו חיטי או שעורי וכו' זה מצאנו להגאונים שהיו נוהגין לעשות, ואע"פ שיש דברים בזה שלא מצאנו להם שורש מן הגמרא אנו מנהיגין כמותן, כי אולי דבריהן קבלה" עכ"ל.

ומדברי הריטב"א מבואר דשייך לעשות פדיון להדיא על פירות מחוברין, ואי"צ להגיע להיתירא דיהיו פדויין לכשיתלקטו, שכן בנוסח זה לא הצריך הריטב"א לשון זו, ומצא שיסוד גדול מדברי גאונים יש למתירים.

ומה שכתב הריטב"א "שיש דברים בזה שלא מצאנו להם שורש מן הגמרא" יתכן שנתכון לענין זה של פדיה מחובר שנסתר להדיא מן התוספתא שהביא הרשב"א לעיל, וכדאמרי "הכל מודים שאין פודין אותו במחובר".

ולפי קבלת הגאונים שנשתמרה בדברי הריטב"א אפשר ליישב את דברי הרשב"א בעדותו על ר' אחאי גאון שהתירו והקשה דהעמק שאלה שלא ידע מקורו, אכן אם נוסח זה דהריטב"א שמקורו בגאונים הופיע אף בשאלות דרב אחאי שהיו לפני הרשב"א, מובן מדוע העיד דר' אחאי גאון התיר פדיה במחובר ואף לא ציין מקורו דפשוט הוא מתוך הדברים דהגאונים התירו פדיה במחובר. ושם ציין הב"י בשם רבינו ירוחם [קע"ו ע"ג] נוסח זה בשם רב יהודאי גאון וכ"ה בשאלות רק ללא לשון "בין מחוברים בין תלושים" שהביא הריטב"א שאין מופיע בשניהם ועכ"פ מוכח שכל תורת הגאונים אחת היא. ואדרבא דברי העמק שאלה מסתייעים מנוסח זה בריטב"א שמוזכר בו להדיא דין פדיה במחובר ואי"צ לדיוקים שכתב מהנוסח שהיה לפניו.

ויש להוסיף את דברי המאירי שכתב ג"כ כמסקנת הרשב"א וז"ל [בב"ק דף ס"ט ע"א]: "זה שכתבנו שאין פודין במחובר פרשו הטעם בתוספות מפני שאין במחובר בקיאות שומא ולדבריהם בזמן הזה שאין בו צורך שומא שהרי שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל מחללין אותו במחובר, וכן המנהג" עכ"ל.

ורבינו ישעיה בשיטה מקובצת [ב"ק ס"ט ע"א] תירץ לפי"ז את התוספתא וז"ל: "אלא אימא כל המתלקט, יש מקשין מהא דתניא בסוף מעשר שני וכו' אבל במחובר כו"ע מודו דלא, ולא קושיא דהתם תליא פלוגתא בהא דבית שמאי סברי אין מחללין ענבים דלא ידיעה שומתן ואתי לזלזולי בשומא ובית הלל סברי דידיעה שומתן, אבל בדבר הידוע שומתו אפילו במחובר מחללין", עכ"ל.

ובתשובות הרשב"א הנקראות "המיוחסות לרמב"ן" סימן קנ"ו, האריך הרשב"א לחלוק על הרמב"ם במש"כ שאין כרם רבעי נוהג בחו"ל, וגם על דין פדיה במחובר האריך, ובסו"ד כתב: "ומ"מ לענין מחובר קשיא לן שמעתתא

דמרובה אמאי דתניא בתוספתא, ומעשים שבכל יום דפודין אפי' במחובר וכו' ע"כ, עי"ש דמיישב לפי דברי ר"ש וכמשנ"ת בתשובה הקודמת, ועכ"פ מוכח שלשון "מעשים שבכל יום" היא לשון הרשב"א גופיה אף בח"א סי' תשמ"ד שהבאנו, ומקודם ציין למאן דאפיק שהתיר וע"ז הוסיף שכן נוהגין וכדברי הריטב"א והמאירי שהזכירו שכן המנהג לפדות במחובר.

ושם הביא הרשב"א ראייה לשיטתם מהגמ' בב"ק וז"ל: דאמרינן התם אמר רבי יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, ואקשינן עלה מדתנן בפרק כרם רבעי הצנועין מניחים המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות הללו, ופרקינן לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט, כלומר דקודם לקיטה היו הצנועין פודין ולא אחר לקיטה שכבר זכו בהם אחרים ולא היה כח ביד הבעלים לחלל ע"כ, ומכאן קשה לדברי הרמב"ם ז"ל, ואע"ג דאסקינן התם אלא לעולם כל הנלקט מכל מקום לא מכח קושיא זו שאין פודין נטע רבעי במחובר חזר בו, אלא דבכדי לא משבשינן לישנא דמתניתין כיון דסוף סוף לא מצית מוקמת לה כר' יוחנן ור' יוחנן סתמא אחרינא אשכח, וכיון שכן ממאי דמתרצינן מעיקרא ואמרינן אימא כל המתלקט שמענן דמדאוריתא אית ליה פדיון אפי' במחובר עכ"ל.

ד. בדברי הבי' בנידון.

הבית יוסף אחר שהביא את דברי רבינו יונה שכתב שטועים הם אותם שפודים במחובר, כתב עליו דבריו בזה"ל: "ואיני יודע למה כתב שהם טועים, דהא אמרינן דאין פודין אותו במחובר היינו דוקא לפדותו שיחול החילול בעודו מחובר אבל לפדותו בעודו מחובר ומפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט שפיר דמי, ובהדיא תנן בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ד) כיצד פודין נטע רבעי, מניח את הסל על פי שלשה וכו' ומניח את המעות ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו מכך וכך סלים בסלע, ואפילו בלא שומא נפדית בכהאי גוונא דקתני בההוא פרקא (מ"א) כרם רבעי מציינין אותו וכו' והצנועים מניחים את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו, ואף על פי שהתוספות ורבינו שמשון כתבו דההיא דצנועים משום תקנה הוא דשרי כדי שלא ישלחו הכא נמי איכא למימר דהנך דפודים במחובר משום הכי עבדו הכי כדי שלא ישלחו, ועוד דעד כאן לא אמרו התוס' ורבינו שמשון אלא בההיא דצנועים שאי אפשר לדעת

כמה אכלו העוברים ושבים ובמחובר אין בקיאה בשומא, אבל הפודה פירות כרמו ומניח הסל על פי שלשה וכו' שפיר דמי וכו' ע"כ ולכך מסיק הב"י: "הלכך יכולין לפדותן בעודן מחוברין ומכל מקום יפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט ושפיר דמי למעבד הכי כדי שלא יכשלו בהם, ונראה שלא ישליך הפדיון לאיבוד עד שיגמור ללקט כל הכרם שא"כ הנלקט באחרונה על מה יחול קדושתו" עכ"ל.

והקשה הש"ך ע"ד הב"י: "אבל תמהני הא פשטא דמתניתין בתלוש מיירי כדתנן ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו וכו' והיינו בתלוש, והכי משמע במרובה דלישנא דכל הנלקט היינו תלוש, וכמדומה שלשון הר"ש והברטנורא אטעייה לבית יוסף וסיעתו שכתבו אומדים כמה אדם רוצה ליקח בסלע המחובר לקרקע עכ"ל וליתא דאדרבה בתלוש מיירי ובאו לפרש המשנה דאין אומדין כמו שהוא שוה עכשיו שהרי הקדים יציאות תלישה ולקיטה וכה"ג אלא אע"פ שהוא תלוש אומדין כאילו הוא מחובר לקרקע וכמה אדם רוצה ליקח בסלע המחובר לקרקע א"כ עיקר ראייה של הבית יוסף אינה ראייה כלל" עכ"ל.

ואנכי לא ידעתי מהיכא פשיטא ליה להש"ך דמתני' דמעשר שני בתלוש מיירי, דהא לא מוכח כך להדיא ממפרשי המשנה שם, ואדרבה, יש להוכיח מכמה מקומות דדוקא בתלוש מיירי מתני':

א. הר"ש עדני במלאכת שלמה כתב על מתני' ז"ל: "וכתוב בספר לקח טוב פרשת קדושים "תבואתו" – מלמד שאינו נפדה אלא תבואה שאין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשרות" עכ"ל. ולכאורה משמע מהכא שבעודה תבואה ממש מחובר לקרקע אז פודין אותו, ומיד כשיגיע לעונת המעשרות שייך לפדותו [וממ"מ אכתי י"ל דרק על זמן גידולו קאי ולא על חיבורו].

ב. עוד כתב שם המלאכ"ש: "ועיין בסוף ספר אבודרהם ז"ל שכתב שאחר שפודה הכרם רבעי משמיט פירות הכרם כל אותה שנה לכל עובר ושב ולא יאסוף אותן לדורכן בגת ושולח מהם דורון לכל מי שירצה" עכ"ל, והלא אם כל מתני' בתלוש מיירי, מה שייך שהאבודרהם יאמר ע"ז שכל אותה שנה ישאיר הפירות מופקרים, הלא אם מפקירים משאיר פירות תלושים בחוץ, ותוך כמה ימים יכולים להרקב ומ"ש לומר לשון הפקרה משך שנה תמימה, אלא ודאי במחובר מיירי ולכן צריך להודיע דינם שאף הפדיון שעשו להם במחובר צריך בעליהם להשאירם מופקרים כל אותה השנה.

ג. עוד כתב המלאכת שלמה שם: "כדי שאחר שיפרע ההוצאות מן הפירות ישאירו פירות שוין סלע והכי נאמר, כמה אדם רוצה ליקח לו פירות בסלע

כלומר אם היה כרם זה חולין בכמה סלין מתפיס ליקח לו בסלע על מנת שיהיו כל ההוצאות שאני חייב לפועל עליו שהרי מצטרך לשכור פועלים להוצאות הכרם כגון חרישה וזריעה זיבול בצירה או לקיטה ושימור כך וכך פירות פודה בסלע לאחר שישימו [נדצ"ל שישימו] השלשה כמה סלים העומדים ללקט, ראוי ליקח בסלע ואומר כל הנלקט מפירות אלו אחר שיהא נלקט דאין פודין במחובר מחולל על מעות עכ"ל" והשתא לדברי הש"ך דמתני' בתלוש מיירי מהו לשון סלים העומדים ללקט דמשמע שהסלים מוכנין ומזומנים לעשות בהם פעולת ליקוט שלא נעשתה עד עכשיו הרי דבמחובר מיירי. וכ"כ הר"ש בפ"י המשנה לשון "העומדים ללקוט".

ד. ועוד דלפ"ד הש"ך דנלקט לשון תלוש הוא, מדוע צריך המלאכ"ש להוסיף "אחר שיהא נלקט", הלא בדבר לקוט ותלוש מיירי, אלא ודאי דמחובר מיירי וקמ"ל שאע"פ שבשעת הפדיון הפירות מחוברים מ"מ צריך לפרש שמעשה הפדיון והחילול לא יחול אלא רק לאחר שיתלקטו וכדברי הב"י, ולפי"ז מש"כ המלאכ"ש "שהיו כל ההוצאות שאני הוצאתי" כונתו רק על אותם מלאכות שעשה עד שעת הפדיון שפירשם כחרישה זריעה וזיבול אך על לקיטה או בצירה אה"נ דל"ש לשון הוצאתי אלא "אוציא", ושמה אפ"ה אתי שפיר אי מיירי בגוונא ששכר פועלים ללקט והם עומדים כאן מוכנים לעבודה. וכלשונו הקודמת "העומדים ללקט" שהתחייב לשלם שכר פועלים במה ששכרם ונמי מקרי "הוצאתי" לשון עבר ולשון "שהרי מצטרך" קאי על כל הזמן בכללות בין לפני פדיון בין לאחריו וק"ל.

ה. וגם התפארת ישראל ביכין פי' כן בפשטות שכתב: (אות כ"ב): "מניח את הסל הריקן שיתן אחר כך לתוכו הפרות שילקט אח"כ" עכ"ל הרי דפי' להדיא דמתני' בתלוש מיירי שכן כתב שאת הפירות שילקט אח"כ הוא פודה ולא הפירות שילקט בעבר".

מכל הני מוכח דשפיר מתני' דמעשר שני מתפרשא דמיירי בתלוש, ושפיר הוכיח מינה הב"י, ונשארה עיקר ראיתו ראיה, שכן מוכח מהאבודרהם, הר"ש, המלאכת שלמה והתפאר"י.

מדור שו"ת

שאלות שנשאלו בבית ההוראה
שע"י המכון למצוות התלויות בארץ

הרה"ג רבי אליהו ראש שליט"א
חוקר תורני ראשי ומנהל תחום
פסיקה הלכתית של המכון

א. שאלה. צמח הפאפיה שנלקטו בתשס"ט מה דינו לענין תרומ' בברכה?

תשובה: ע"י בחלקת השדה (ח"א ערלה סי' יד) שדינו כירק כיון שנותן פריו תוך שנתו וגם גזעו חלול. ואם הם בשנתם השניה מנטיעתם לא נוהג בהם דין ספיחין כיון שהוא רב שנתי (שביתת השדה סי' טז סעיף יא)

ב. פירות האילן שחנטו בין ר"ה תשס"ט לט"ו בשבט, מה דינם לגבי קדושת שביעית?

תשובה: השלב הקובע לשביעית בפירות האילן הוא החנטה (דהיינו שהביאו שלישי בישראל). והתאריך הקובע הוא מר"ה של שביעית עד ר"ה של שמינית ולכן כיון שחנטו לאחר ר"ה של שמינית אינם קדושים בקדו'ש דדינם כפירות כשמינית. וממילא צריך שיפריש תרומ'ם אלא דיאמר בלשון תנאי דאם צריך מעשר שני וכו' ואם צריך מעשר עני וכו' כיון דאם חנט בין ר"ה לט"ו בשבט יש מחלוקת הפוסקים בזה (שביתת השדה פ' יט סעיף ב).

ג. לימונים של שמיטה שנפלו מהעץ בשנת תשס"ט ושהו זמן רב באופן שכבר אינם ראויים לאכילה האם מותר לצחצח בהם כלי נחשת?

תשובה: מותר, כמבואר ברמב"ם הל' שמיטה (פ"ה ה"ג) לגבי תבשיל שהתקלקל או פת שעיפשה. ועי' שביתת השדה (פ"א סעיף כב).

■ על סדר היום

אניסאקיס – המערכה למניעת מכשול לרבים

סקירת פועלו של הרה"ג רבי שניאור ז. רווח שליט"א, למניעת מכשול אכילת תולעת האניסאקיס בדגים

איתן בדעתו, שלאחר מחקרים רבים וטיסות לכל קצוות הגלובוס, יש בתולעים אלו משום איסור חמור של אכילת שרצים מן התורה!! – הכיזד יתכן הדבר?!... מהי נקודת הויכוח?

במסגרת זו לא ניכנס לכל פרטי ההלכות אולם נזכיר את עיקר העניין על קצה המזלג: להלכה נפסק שלמרות האיסור החמור הכרוך באכילת שרצים ותולעים ובכלל זה גם שרצים הגדלים בים, מכל מקום יש לחלק בין תולעים הנמצאים במעי הדגים, שאסורים באכילה, לתולעים הנמצאים בבשר הדגים המותרים באכילה. הטעם הוא משום שתולעים אסורות רק אם הגיעו לתוך הדג מבחוץ, אולם תולעים הנוצרות בתוך הדג עצמו מותרות. ולכן, תולעים במעיים, באופן טבעי הסיבה למיקומם שם, משום שנבלעו על ידי הדג והגיעו לבני מעיו, אבל

י.ל.

ב ר"ח ניסן תשס"ה, פונה הרב רווח במכתבו לראשל"ץ הגאון הגדול הרב עמאר שליט"א, "מזה זמן רב שאני מתחבט בסוגיה הלכתית בדיני תולעים הנמצאים בתוך בשר הדגים כיצד להורות הלכה למעשה, ובימים האחרונים שבתי מסוור נוסף בארצות סקנדינביה וכו' אעלה את הדברים על הכתב, כדי שיוריניו המורה כיצד לפסוק הלכה למעשה..."

וכאן מפרט הרב אודות תולעת המצויה בדגים, כמו סלמון (מהים), דג סול, דג הקוד ועוד. תולעת זו נקראת "אניסאקיס", ועד כה נהגו בהרבה מקומות להקל ולא לחוש לה, וכן פסקו הרבה פוסקים וזו גם היתה עמדתה של הרבנות הראשית. ומנגד, ניצב הרב

תולעים בתוך בשר הדג נוצרו שם, שאם לא כן היאך הגיעו לשם. כדי להבין את הויכוח ההלכתי לגבי תולעי אניסאקיס, נתאר בקצרה את תהליך הגעתם של תולעי אניסאקיס למעי הדגים. ובכן, דג הקוד גדל בלב ים והוא נידוג בעיקר בים הבאלטי ובצפון סקנדינביה. מזונו של

תולעים בתוך בשר הדג נוצרו שם, שאם לא כן היאך הגיעו לשם.

תולעים בתוך בשר הדג נוצרו שם, שאם לא כן היאך הגיעו לשם. כדי להבין את הויכוח ההלכתי לגבי תולעי אניסאקיס, נתאר בקצרה את תהליך הגעתם של תולעי אניסאקיס למעי הדגים. ובכן, דג הקוד גדל בלב ים והוא נידוג בעיקר בים הבאלטי ובצפון סקנדינביה. מזונו של

בדיקת דג ילופיו סול על שלחו אור בסיו

מבדיקות שנעשו במשרד הבריאות בארה"ב מתברר שהתולעים חודרים לבשר הדג רק לאחר מיתת הדג, כיון שבעודו בחיים הוא מגלה כח התנגדות. בנסיון שנעשה ע"י אותם רשויות לגדל את דגי הקוד במקום שאין שם גידול סרטנים, לא נמצאו כלל תולעים בדגים אלו, ושוב החזירו את הדגים למקום שיש סרטנים וחזרו ומצאו בהם את התולעים.

מאחר שהמחקרים הוכיחו אפוא, שגם התולעים הנמצאים בבשר חזרו לשם

הדג הוא דגיגים וסרטנים קטנים הנבלעים על ידו. בתוככי מעיהם של דגיגים אלו קיימים תולעים שצבען נוטה לצבע לבנבן – קרם. במעי הדג הסרטנים והדגיגים מתעכלים לחלוטין, ולא נותר מהם כי אם התולעים שממשיכים לחיות במעי הדג. לאחר מיתת הדג חלק מתולעים זעירות אלו נוברות ומגיעות לחלל הבטן של הדג, חלקן מתיישבות על כבד הדג או על שאר איבריו הפנימיים וחלק קטן יותר נכנס לתוך בשר הדג. מקורם של

בתולעים הנמצאים בבשר ובכלל זה גם תולעת אניסאקיס. לעומתם, הרב רווח ניהל מערכה שלימה בין פוסקי הדור, תוך שהוא מעלה ממצאים ברורים שלגבי תולעת אניסאקיס הדבר ברור שבאו מבחוץ. בהמשך מכתבו מביא הרב רווח שאכן כך פסקו גדולי הפוסקים, ביניהם הגר"ש וואזנר, שליט"א, הגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"נ געשטעטנער שליט"א ועוד. מכתבו של הרב פורסם בגיליון תנובות שדה לחודש ניסן תשס"ה (מס' 59) ובהמשך בספר תולעת שני שי"ל בשנת תשס"ו. מכתב זה עורר פולמוס הלכתי

מתוך המעיים. הויכוח הוא האם באופן כזה שברור שהתולעים לא נוצרו בבשר הדג אלא הגיעו מבחוץ וחדרו לבשר, יש לאוסרם בשל כך. או שכלל הוא להתיר תולעים שבבשר הדגים בכל עניין.

יסוד הויכוח הוא, מאחר שלפי חכמי המדע, אין מציאות כזו שהתולעים נוצרות בבשר הדג, ולעולם הם באו מבחוץ וחדרו מהמעיים לבשר. מאחר שכך, נקטו הרבה מאד פוסקים שבמקום שדבריהם של חכמי המדע אינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל, אין להתחשב בדבריהם. לאור הנ"ל יש

בדיקת דג הקוד על שלחן אור בסין

לדון, האם כלל זה תקף גם לגבי תולעים שידוע במפורש שאכן הגיעו מבחוץ וחדרו לבשר מתוך המעיים. בפועל, המציאות היתה, שהרבה פוסקים נקטו למעשה התר גורף

לדון, האם כלל זה תקף גם לגבי תולעים שידוע במפורש שאכן הגיעו מבחוץ וחדרו לבשר מתוך המעיים.

בפועל, המציאות היתה, שהרבה פוסקים נקטו למעשה התר גורף

(זה).

להלכה ולמעשה, יצויין עוד שבספר תולעת שני חלק ב יש התייחסות מלאכה לכל נושא תולעת האניסאקיס וכן מדריך מפורט ומסודר באיזה סוגי דגים יש לחשוש לתולעי אניסאקיס ומה הדרך לניקויים, זאת מלבד שאר ענייני תולעים בדגים שהספר עוסק בהם בצורה מפורטת ומסודרת השווה לכל נפש בליווי תמונות צבעוניות להמחשה.

י' אָכְלוּ עֲנָוִים וַיִּשְׁבְּעוּ? הֲלָלוּ ה' ד' קָשְׁיוּ יְחִי לְבַבְכֶם לְעַד (תהלים כב).

בסופו של דבר נתפרסם בערב חג הפסח תשס"ט מכתב מהגאון רבי מרדכי גרוס

שליט"א והגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א, על הכרעתו של מרן הגר"ש אלישיב שליט"א כדעת מרן הגר"ש וואזנר שליט"א שיש לחוש לחומרא ולאיסורא.

כאן המקום לציין שדגים העומדים תחת כשרות המכון, עוברים תהליך ניקוי יסודי ומקצועי תחת אור אולטרא סגול, וכל התולעים מוצאים בפינצטה מבשר הדגים.

בס"ד, יום שני שנים עשר לחודש ניסן, ה' תשס"ט לפ"ג

לבית ישראל שומרי תורה ומצוות

בדבר שדנו בו רבים בעת האחרונה, והוא בענין התולעת הנקראת "אניסאקיס" הנמצאת בבשרם של רבים מדגי הים.

הבאנו את הנושא קמיה מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א, והובא לפניו דעת מרן הגר"ש וואזנר שליט"א שיש לחוש לחומרא לאיסורא, וכבר בירר מענינים אלו מלפנים, והשיב מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שכן יש לנהוג למעשה.

כתבנו הודעה זו לאפרושי מאיסורא.

להלן הדגים שאין בהם חשש: סלמון נורווגי, סול הולנדי, נסיכת הנלוס, מושט (אמנון) מסין, פילה בקלה מרלוזה מארגנטינה, טונה, הרינג וכן מטיאס מעושן ומקרל מעושן – הבשר נקי ובתנאי שזה ללא הקרום הפנימי. וכן דגי דניס מהכלובים ופורל מנהרות.

דגי הבריכה כגון קרפיון, כסיף ובורי שהם תחת השגחת ועדת כשרות מותרים.

משה מרדכי קארפ

מרדכי גרוס